

Hea klient!

Taas oleme astunud uude aastasse ning sarnaselt eelmistele aastatele tehakse kokkuvõtteid möödunud aastast, antakse uue aasta lubadusi ning seatakse plaane ja eesmäärke.

Tagasivaatena möödunud aastasse kasutan võimalust õnnitleda Jõudluskontrolli Keskuse nimel kõiki konkursi aasta põllumees 2011 nominente ning aasta põllumeest, kelleks valiti Avo Samariüütel Tartumaalt. Siinkohal on mul hea meel meenutada, et Männiku Piima head jõudluskontrolli tulemused aitasid kaasa parima piimakarjakasvataja tiitli saamisele, see konkurss toimus möödunud aasta jaanuaris.

Tulles tagasi alanud aastasse ja tutvustades Jõudluskontrolli Keskuse plaane peatuksin ma kahe uudise juures.

Esiteks tahame laiendada pakutavate kõrvamärkide valikut ja hakata pakkuma kahe erineva tootja kõrvamärke.

Teist uudist reklaamisime juba pisut meie eelmises numbris – märtsi lõpul toimub udara tervise seminar, kus lisaks Eesti lektoritele esinevad ka välislektorid Taanist ja Kanadast.

Alanud aastaks soovin kõigile meie klientidele edu ja plaanide täitumist!

Kaivo Ilves
Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Uudised**ICARi andmevahetuse töögrupis JKK töötaja**

Novembris kinnitati JKK direktori asetäitja IT alal Kalle Pedastsaar ICARi andmevahetuse töögrupi liikmeks. Töögrupi ülesanne on töötada välja ühtne reeglistik, mis võimaldaks lihtsustada erinevate süsteemide vahelist andmevahetust. Eesti jaoks on oluline olla kaasatud eelkõige farmiarvuti ja andmebaasi vahelise andmevahetuse ühtse standardi väljatöötamise.

Lisaks Eestile osalevad töögrupis Prantsusmaa, Austraalia, Taani, Inglismaa, Holland, Kanada ja Saksamaa.

Inglismaa jõudluskontrolli-organisatsiooni hindamas

2011. a detsembris avanes väliteenistuse juhataja Aire Pentjärvel võimalus hinnata ICARi kvaliteedisertifikaadi audiitorina Inglismaa jõudluskontrolliorganisatsiooni NMR (*National Milk Records*). Auditi käigus andsid NMRi spetsialistid ülevaate jõudluskontrolli korraldusest ja reeglitest, andmete kogumisest, kontrollimisest ja säilitamisest ning farmeritele pakutavatest erinevatest teenustest ja IT-vahenditest. Samuti oli võimalus viibida ühes farmis kontroll-lüpsil ning jälgida piimaproovide teekonda proovivõtmisest kuni vastuste postitamiseni. Auditi tulemuste kohta tuleb esitada kokkuvõtte ICARi juhatusel, kes teeb otsuse kvaliteedisertifikaadi väljaandmise kohta.

NMR on suurim jõudluskontrolli-organisatsioon Suurbritannias, osutatakse teenust 4800 piimafarmile, kus on ca 450 000 lehma. Organisatsioon kuulub 6000 aktsionärile ning seda juhib kuueliikmeline direktorite nõukogu. Igapäevast tööd korraldab NMR valdkonnajuhtidest koosnev juhatus.

Kontroll-lüpsse teevad peamiselt NMRi palgal olevad tehnikud (ca 500), kontroll-lüpsi kastid võtab farmist peale piimatööstuse auto ning NMRi kaubikud transpordivad jõudluskontrolli ja kvaliteediproovid piimatööstustest laborisse. Laboris määratakse jõudluskontrolli piimaproovidest rasva- ja valgusisaldus ning SRA (piima karbamiidisisaldus määratakse vaid vähestele farmidele).

NMRil on Inglismaal kolm laborit, millest kaks tegelevad peamiselt piimatööstuste kvaliteediproovidega ja üks jõudluskontrolli piimaproovidega. Üks labor piimatööstuste proovide analüüsimiseks on ka Põhja-Iirimaal. Umbkaudu aasta pärast jääb NMRil Inglismaale kaks piimalaborit, kuna uue laborihoone ehitamise järel suletakse labor, mis siiani tegi vaid jõudluskontrolli piimaproove ning uues laboris hakatakse analüüsima nii jõudluskontrolli- kui piimatööstuste proove, samuti haigus-tekijate esinemist (mastiit, BVD, IBR, leptospirosis, paratuberkuloos).

Sündmused ja kontroll-lüpsi tulemused edastatakse NMRisse enamasti vastavaid jõudluskontrolli programme kasutades, võimalik on andmed saata ka paberil. Ka vastused on võimalik saada paberil või arvutiprogramme kasutades. Andmete kontrollimiseks võrreldakse kontroll-lüpsi tulemusi igal kontrollpäeval tankipiima vastavate näitajatega (piimakogus, rasva- ja valgusisaldus, SRA).

Geneetilise hindamisega tegeleb DairyCo, kuhu kõik jõudluskontrolliorganisatsioonid edastavad andmed. Pärast hindamist lisatakse hindamistulemused loomade jõudluskontrolli andmebaasi. Tõuraamatu pidamisega tegelevad tõuaretusseltsid, kes annavad välja tõuraamatunumbreid ja hoiavad põlvnemisandmeid.

Paberivaba teenus ja lisatrükised paberil

Oleme saanud klientidelt positiivset tagasisidet piimaveiste jõudluskontrolli paberivaba teenuse kohta. Paberivaba teenuse tellimisel tuleb arvestada, et see tähendab kogu edaspidist suhtlust ainult elektroonilisel viisil. Ka arved saadab JKK teile elektrooniliselt. Enne teenuse tellimist analüüsige, kas elektrooniline suhtlus sobib teie töökorraldusega.

Tasulise Vissukese kasutajad vast märkasid, et ümbrikus polnud aruannete trükke. Kõik aruanded on alates jaanuarist Vissukesest kättesaadavad. Kui te soovite neid siiski saada paberil, siis tellimuse saab teha Vissukeses (*Seaded* → *Paberraportite tellimine*) või saates meili keskus@jkkkeskus.ee. Nii paberraportite kui e-arvete tellimist saab Vissukeses teha omanikuõigustes isik.

Vissukese Vet-moodulist

Kaks aastat on loomaomanikel/veterinaararstidel olnud võimalus kasutada programmi *Vissuke* lisana rakendust VET (veterinaaria). Selle aja jooksul on VET loomaomanike abiga saanud rida täiendusi. Alguses pakutud võimalustele on lisandunud täiendavaid andmete analüüse, mis annavad parema ülevaate karja tervisest.

Olulisemad lisandunud aruanded on: Kliinilised udarapõletikud, Lehmikute/pullide haigestumine, Sigimise aruanne.

Nimetatud aruannete saamiseks piisab sellest, kui avada loomadele ainult haiguslood. Rahalist arvestust võib iga omanik/loomaarst pidada eraldi. Oluline on ka diagnooside täpne määramine ja registreerimine. Nt ravitud kliiniliste udarapõletike aruannet ei näe omanik, kes avab haigusloot, kus kliinilise udarapõletiku korral on diagnoosiks pandud ainult udarapõletik. Siin on oluline koostöö loomaomaniku ja -arsti vahel.

Kliiniliste udarapõletike aruanne sisaldab karja udaraterwise näitajaid viimase kuu, 3 ja 6 kuu ning libiseva 12 kuu jooksul. Aruandes tuuakse välja üks kord ravitud lehmade protsent ning korduvalt ravitud lehmade osakaal karjas, lehmade arv ja protsent, kelle SRA on üle 200 000, mastiidi juhte mastiiti haigestunud lehmade kohta jne. Eelnimetatud näitajate kohta on lisatabel lehmade jaotusest kuude lõikes viimase 12 kuu jooksul. Eraldi on välja toodud poegimisjärgsed kliinilised mastiidid 1. laktatsiooni lehmadel ning vanematel lehmadel. Aruanne sisaldab lisaks veel kahte tabelit, millest esimeses on lehmade nakatumise ja SRA seos karjas ning teises mastiidi sõltuvus laktatsioonijärkudest.

Kõrvutades omavahel kõrgema SRAga lehmade info (udara tervise aruanne, mastiit12), ravitud kliiniliste udarapõletike andmed, jälgides tankipiima SRA dünaamikat ning määrates mastiiditekitajad ka tankipiimas saame hea ülevaate karja tegelikust udaraterwise olukorrast.

Veterinaarandmete esitajad saavad vaadata ka lehmikute/pullide esmakordsete haigestumiste statistikat. Aruandes on kaks eraldi tabelit: viimase 12 kuu diagnoosid kuni 12 kuu vanustel vasikatel ning üle 12 kuu vanustel noorloomadel. Lisaks tabel ravijuhtude kohta vanuselise jaotuse järgi (1–14 päeva, 15–30 päeva, 2 ja 3 kuud, 4–6 kuud ning 7–12 kuud). Registreerides igapäevaselt noorkarja terviseandmeid, jälgides ööpäevast juurdekasvu (lehmikute kaalumise raport) ning viimase 12 kuu väljamineku statistikat saame nii iga looma kui ka kogu noorkarja probleeme kiiremini tuvastada. Lehmikud/pullid on VETis eraldi alajaotustes.

Sigimise osa koosneb kahest alamenüüst: aruandest ja probleemide jaotusest kuude kaupa. Aruanne sisaldab erinevaid sigimistäitajaid viimase kuu, 3 ja 6 kuu ning libiseva 12 kuu jooksul: eraldi on välja toodud 1. laktatsiooni lehmad ja vanemad ravitud lehmad, rasked poegimised, abortide ja surnultsündide arv, ravijuhud diagnooside järgi, praakimine sigimise/raskete poegimiste tõttu jne. Probleemide jaotus kuude kaupa annab ülevaate libiseva 12 kuu jooksul ravitud loomade põraste peetustest ja emakapõletikest ning rasketest poegimistest. Peale eelnevate näitajate on lisatud ka poegimiste arv käesoleval kuul.

Sigimise aruande, seemenduste aruande ning koondaruande analüüs aitab ennetada ja avastada sigimisega seotud probleeme karjas. Tiinuse kontrolli tulemuste ning poegimiste regulaarsel registreerimisel on oluline samuti poegimise raskuse esitamine, sest nii saab seda infot kasutada ka sigimisaruande koostamisel.

Kliiniliste udarapõletike, lehmikute/pullide haigestumiste statistika, sigimise andmete analüüs koos teiste jõudluskontrolli näitajatega karjas aitavad avastada kõrvalekaldeid enne, kui nad on muutunud probleemiks, ning teha õigeid otsuseid. Selle tulemusel paraneb nii udaratervis, produktiivsus kui noorloomade tervislik olukord.

Merle Lillik
väliteenistuse piirkondlik zootehnik

Identifitseerimine Lõuna-Ameerikas

Detsembri alguses toimus Tšiili pealinnas Santiagos loomade identifitseerimise seminar Ladina-Ameerika ja Lõuna-Ameerika riikidele. Seminari korraldasid FAO, ICAR ja FEPAL (Pan-Ameerika Piimandusföderatsioon, mis ühendab erinevaid piimandusega seotud organisatsioone). Seminari eesmärk oli nii kaardistada olukord selles piirkonnas kui ka tutvustada Euroopa kogemusi ja uuendusi loomade märgistamisel. Kogu seminar oli jaotatud kuueks tsükliks ja töökorralduse järgi algas iga tsükkel ettekannetega, millele järgnes 2-tunnine arutelu erinevates töögruppides lähtuvalt osaleja huvist (piimakari, lihakari, teised loomaliigid).

Esimesel päeval sai selgeks, et piirkonna tase selles valdkonnas on üsna ebahõltslane, kuid edumeelsematel riikidel on Euroopa standardid sisuliselt juurutatud. Huvitav oli jälgida arutelusid, kuidas osalejad otsisid oma küsimustele vastuseid ja lahendusi, sest valdav osa esindatud riikidest peavad oma piirkonda veisekasvatuse jaoks sobivaks ja veiseliha eksport Euroopasse, kus loomade märgistamine on üks esmanõuetest, on enamikus riikides väga olulisel kohal. Ekspordi olulisust nõuetesse suhtumisel kirjeldab väga ilmekalt Tšiili ja Uruguai süsteemide võrdlemine, millega oli võimalik pisut lähemalt tutvuda seminarile eelneval nädalal. Uruguai ekspordib põhiosa oma veiselihatoodangust ja loomade märgistamine on terves riigis kõigile kohustuslik. Samas on Tšiilis kriteeriumid, millistes karjades või piirkondades on märgistamine kohustuslik ja millistes vabatahtlik. Kriteeriumid jagunevadki peamiselt kaheks – lähtuvalt piirkonnast (kui piirkonnas on olnud haiguspuhanguid või piiriäärseid alad) või lähtuvalt turustamisväljundist (ainult identifitseerimissüsteemis olevate karjade toodangut võib eksportida, kuid märgistamine ei ole ainuke nõue, mida jälgitakse). Ka Tšiili plaanib lähitulevikus muuta märgistamine kõigile loomapidajatele kohustuslikuks.

Huvitav on asjaolu, et kui Euroopa riigid alles arutlevad, kas Euroopas võtta kasutusele veiste elektrooniline märgistamine või mitte, siis neis riikides on veiste elektrooniline märgistamine juba suhteliselt levinud.

Kaivo Ilves
direktor

Cooprinsem – Tšiili Jõudluskontrolli Keskus

Tšiilis on veiste koguarv ca 3,7 miljonit. Piimalehmi on 475 000 ning jõudluskontrolli all on neist 175 000. Jõudluskontrolli organisatsioon on Tšiilis viis, suurim neist on üle 80% turuosaga kooperatiiv Cooprinsem. Ettevõtte alustas 1968. a kunstliku seemenduse teenuse pakkumisega ja meile üllatuseks ei olnud eesmärgiks mitte parema aretusmaterjali levitamine, vaid hoopis veterinaarse olukorra parandamine. Jõudluskontrolli teenuse pakkumisega alustati alles 1974. a. Külüstuse käigus selgus, et Eesti ja Tšiili jõudluskontrolli organisatsioonides on nii mõndagi sarnast. Ka Cooprinsemil on oma piimalabor, väliteenistuse, andmetöötuse ja geneetilise hindamise üksused ning sarnaselt Eestile arendatakse kasutatav tarkvara oma organisatsioonis.

Erinevustest rääkides võib alustada juba mahtudest. Cooprinsemi jõudluskontrolli süsteemis on 515 karja ligi 143 000 piimaveisega. Kuid ettevõtte tegevusvaldkond on oluliselt laiem, lisaks eelnimetatud jõudluskontrollile ja kunstlikule seemendusele tegeleb firma veterinaaravimite, taimekaitsevahendite, väetiste, söödalisaandite ja lüpsiseadmete müügi, kujuures loomakasvatuse valdkonnas on firma sarnaselt jõudluskontrolli teenuse pakkumisele ka sperma, veterinaaravimite ja lüpsiseadmete müüginäitajatel kindel turuliider. Firmal on sisuliselt kaks peakontorit, millest üks on nn administratiivne peakontor ja teise, Osorno väikelinnas asuvasse on koondatud teenuse pakkumine, sh jõudluskontrolliga seonduv.

Sealses laboris on lisaks piimalaborile (jõudluskontroll ja piimatööstuse kvaliteediproovid) ka veterinaarlabor (brutselloos, leukoos, rinotrahheiit, paratuberkuloos, veiste viirusdiarröa). Laboris on võimalik teha vee- ja mullaanalüüse ning uuest aastast avatakse labor söödaproovide analüüsimiseks. Ettevõtte osanike arv on 247, kuid teenuseid pakutakse 14 000 looma- ja taimekasvatajale. Osanike väike arv on tingitud asjaolust, et osanikuks saamisel on oma kriteeriumid, mida paljud põllumehed ei täida. Olulisemate kriteeriumidena tutvustati meile, et osaniku põhitgevus peab olema loomakasvatus ning enne osanikuks saamist tuleb teatud aastad olla ettevõtte klient. Ettevõttes töötab üle 550 töötaja ja ettevõtte pakub oma teenuseid peamiselt veise- ja lambakasvatajatele, nõustajatele, piimatööstustele, tootjaorganisatsioonidele, kuid firmal on ka 7 bensiinjaama.

Jõudluskontrolli juurde tagasi tulles tuleb Tšiili kolleegide kiituseks märkida, et lisaks jõudluskontrolli tarkvarale on arendatud ka raamatupidamist lihtsustav tarkvara, söödaratsioonide tarkvara ja karjamaade majandamist hõlbustav tarkvara. Loodud tarkvarade puuduseks on asjaolu, et nad on arendatud eraldiseisvatena ja programmide omavaheline andmevahetus ei toimi ideaalselt, kuid ka selles osas on väidetavalt paranemismärke.

Kui veisekasvatusest üldisemalt rääkida, siis oma aretusmaterjali (sperma) nad impordivad ja peamiseks importijateks on USA, Holland, Saksamaa, Skandinaavia ja Uus-Meremaa, kusjuures viimast peeti looma tagasihoidlikuma suuruse tõttu kõige sobivamaks. Külastasime ainult ühte piimafarmi, kuid vestluse käigus selgus, et sarnaselt Uus-Meremaale peetakse ka Tšiilis loomi karjamaal ja traditsioonilist farmikompleksi enamikul juhtudel ei eksisteeri. Karjamaal asub üldjuhul üsna avatud seintega lüpsikoda ja tundub, et piima üritatakse toota võimalikult väikeste investeeringutega, sest nähtud lüpsikojad või vasikate varjualused olid ajahambast pisut räsitud ning teedel nähtud traktoripark ei olnud enam kõige moodsam. Tõugudest on põhiliseks tõuks holstein (ca 95%), kuid kuna piimatööstused makstavad korralikku boonust ka piimarasva ja piimavalgu eest ning udaraterwisele pannakse väga suurt rõhku, siis on Skandinaavia aretusmaterjal leidnud sealsete karjakasvatajate seas sooja vastuvõtu. Kui otsida veel sarnasusi Eesti ja Tšiili vahel, siis sealne piimahind on üle 30 eurosendi ning eelmise aasta piimatoodang ületas napilt 8000 kg piiri. Piimatoodang ületab küll Eesti toodangut, kuid see number iseloomustab ainult 36% loomade toodangutaset.

Kaivo Ilves

Genoominfo kogumine ja kasutamine kogub populaarsust

EAAPi (Euroopa Loomakasvatuse Föderatsioon) konverentsil Norras Stavangeris tõdeti, et genoominfo kasutamine on tulnud, et jääda. Genoominfo tähtsus aretustöös ja teaduses suureneb lähiaastatel kordades. Samas ei kao kuhugi jõudlusandmete kogumise vajadus ja traditsiooniline aretusväärtus. Traditsiooniline aretusväärtus on usaldusväärne ja hindamatu tähtsusega ka genoomaretusväärtuste arvutamisel, sest genoominfo on lisainfo. Selleks, et loomi saaks hinnata vaid genoominfo baasil, kulub mitmeid aastaid, mil andmebaasis on piisaval hulgal genotüüpiseeritud loomi, et arvutatava genoomaretusväärtuse usaldusväärsus oleks piisavalt kõrge.

Genoominfo ei ole kõikvõimas ja endiselt ei suudeta põhjendada kogu variatsiooni. Käibelolev 50 K genoomkiip, mis mahutab 50 000 geneetilise markeri infot, selgitab maksimaalselt 80% variatsioonist. Suurema tihedusega kiibid ei anna piisavalt lisainfot, et nende kasutamine oleks otstarbekas. Genotüüpiseerimise kõrge hind on endiselt selle massilise kasutuselevõtu takistuseks. Kuid juba praegu annab genoominfo lisamine ilmselge ajalise eelise aretuses ning

rahalise kokkuhoiu võimaluse aretusfirmades.

Milliseid loomi testida? Genotüüpiseerimine on soovituslik nii traditsioonilise põlvnemisindeksi järgi valitud noortele pullidele kui ka nende emadele. Seda soovitatakse eelkõige väikeste populatsioonide puhul. Genoominfo lisamine geneetilisse hindamisse annab suurima efekti tunnuste puhul, millel on kõrgem päritavus (tootmistunnused). Tunnuste puhul, millel on madal päritavus, nagu seda on funktsionaalsed tunnused, on genoominfo lisandumise efekt väiksem, kuid mitte vähem oluline. Funktsionaalsete tunnuste genoomaretusväärtuste suur variatsioon arvatakse olevat põhjustatud keskkonna ja genotüübi koosmõjust.

Genotüüpiseerimise hind ei ole ainus takistus genoominfo kasutamisel. Genotüüpiseerimisega suureneb kogutav, säilitatav ning töötletav andmehaht plahvatuslikult, mistõttu tuleb välja töötada uus riist- ja tarkvara, mis suudaks selle väljakutse vastu võtta.

Genoominfo lisaboonuseks on põlvnemise määramine, mille tulemusel korrastub ka põlvnemise andmestik. Mikrosatelliitide järgi vanemate määramine on liiga kulukas ning genoomanalüüsi kasutuselevõttuga leiab see meetod järjest vähem kasutust.

Juba paar aastat on mitmed riigid kasutanud rahvuslikul hindamisel genoominfot. Sel suvel toimus esimene rahvusvaheline genoomhindamine, mille viis läbi Interbull. Rahvusvahelisel genoomhindamisel osales seitse riiki/piirkonda: Saksamaa, Taani-Soome-Rootsi, Prantsusmaa, Holland, Uus-Meremaa, Poola ja USA. Rahvusvahelise genoomhindamise meetodikat täiustatakse ning järgmisel genoomhindamisel on lisandumas veel riike, kes sel korral ei suutnud etteantud kriteeriume täita. ETKÜ pakub Osnabrücki pullide spermat, kel on rahvuslik genoomaretusväärtus. Eesti päritolu veiste genoominfot veel ei koguta.

Liia Taaler

biomeetria sektori peaspetsialist

Tähelepanu

Uute lüpsifarmide kohta on vaja JKK klienditeenindaja-vahendajale teatada, millise farmi numbri uue farmi jaoks kasutusele võtate. JKK registreerib, millist lüpsimeetodit kasutama hakatakse (vahelduv KL, robotlüps, lihtsustatud kolmekordne või tavaline). Kui uus farm asub uues kohas, siis peab JKK selle fikseerima ka piimaringide tabelis. Samuti tuleb JKK-le teatada, kui lähete vahelduvalt kontroll-lüpsilt üle lihtsustatud kolmekordsele lüpsile.

Jõudlusandmete koguja, kes ei tee karjas ise kontroll-lüpsi, ei registreeri või ei edasta sündmusi, **peab välja õpetama** kõik inimesed, kes karjas neid tegevusi teostavad. Õigesti tehtud kontroll-lüps ning korrektselt registreeritud sündmused aitavad vältida vigu ja tagavad jõudlusandmete usaldusväärset.

Koolituse kohta koostatakse dokument, milles on kirjas käsitletud teemad. Dokument kinnitatakse mõlemapoolselt allkirjaga.

Lüpsikiiruste andmebaasi registreerimine toimib ainult registri-numbriga. Inventarinumbriga esitades jäävad nad registreerimata.

Aasta algus on puhkuseplaanide tegemise aeg. Seepärast tasub mõelda, kuidas vajalikud tööd tehtud saab ning kes on need inimesed, kes on vajadusel võimelised asendama teie spetsialiste.

Alates 2011. a on loomaomanikel võimalik kontroll-lüpsi tegija puudumisel **tellida kontroll-lüpsi tegema JKK piirkonna zootehnik**. See teenus sobib ajutise vajaduse korral, nt kui kontroll-lüpsi tegija on puhkusel, haigestub või lahkub töölt.

Kontroll-lüpsi teenuse tellimiseks võtke ühendust oma piirkonna zootehnikuga ning leppige kokku sobiv kontroll-lüpsi aeg. Rohkem infot JKK kodulehel (*Piimaveised* → *Lisateenused*).

Põhjamaade jõudlus- kontrolliorganisatsioonid kohtusid Taanis

Oktoobri lõpul toimus Taanis järjekordne Põhjamaade jõudluskontrolli organisatsioonide kohtumine. Seekordsel kohtumisel olid kohal Eesti, Taani, Rootsi ja Soome esindajad.

Traditsiooniliselt andis koosoleku alguses iga riik lühiülevaate oma maal toimuvast. Ühine kõikidele põhjamaadele on mastiiditekitaja määramise teenuse (Eestis Mastiit 12 nime all) juurutamine. Kuna Taanis on veiste elektrooniline märgistamine eelmisest aastast kohustuslik, siis on taanlaste prioriteediks elektroonilise kõrvamärgi võimaluste parem kasutamine. Soome ja Rootsi tegelevad sarnaselt Eestiga kontroll-lüpsi lihtsustamisega pihuarvuti ja ribakoodiga proovipudelite abil.

Kõige keerulisemas olukorras on Soome, kus karjad on väikesed ning vahemaad karjade vahel suhteliselt suured, mistõttu vajalikud investeeringud uute tehnoloogiate kasutuselevõtuks jõudluskontrollis on kallid. Vahemaade probleemi tõdes ka Rootsi. Seetõttu oleks A-kontrolli teostamine nendes riikides väga kulukas. Seevastu Taanis on karjad üksteisele küllalt lähedal ning kontroll-lüpsi teenuse pakkumisel ei teki suuri transpordikulusid. Kui Soome jõudluskontrolliorganisatsioon on suurel määral keskendunud ka nõustamisele, siis Taani jõudluskontrolli assistentide ülesandeks on vaid kontroll-lüpsi tegemine. Loomakasvatusalast abi saavad Taani farmerid spetsialiseerunud nõustajatelt.

Üsna pikalt arutati farmiarvuti ja andmebaasi vahelise andmevahetuse probleemistiku üle. Jällegi eristus taanlaste süsteem teistest. Kui teised riigid soovivad ka farmiarvutist andmeid võtta, siis Taanis peetakse farmiarvutis olevate andmete usaldusväärsust madalaks ja kõiki andmeid kontrollib ja registreerib

jõudluskontrolli assistent. Rõõmustav oli, et kõik Põhjamaad on võimalike lahenduste osas ühisel arvamusel, keerukaks võib olukorra teha ainult see, et erinevad riigid defineerivad sündmusi pisut erinevalt.

Lisaks põhiteemadele olid kõne all ka meie igapäevased mured nagu proovipudelite kvaliteet, farmitöök sobivate mõistliku hinnaga pihuarvutite pakkumiste puudumine, kontroll-lüps lüpsirobotiga farmis või loomade identifitseerimise probleemid lüpsiplatsil.

Järgmise kohtumise organiseerivad rootslased 2013. aasta jaanuaris.

JKK kollegipremia

JKK kollegipremia aasta töötaja 2011 pälvis üldosakonna juhataja Eneken Ulmas. Enekeni töö on seotud koolituse ja teavitustegevuse toetusprojektidega. Nende abil on saadud pakkuda klientidele infopäevi, erinevaid trükiseid. Ta on tegelenud toetustega seonduva keeruka paberimajandusega ning hoidnud silma peal, et kõik õigel ajal tehtud saaks. Lisaks on ta hästi omandanud kunstniku kujundustööd, meened, kodulehe jälgimine. Kolleegide sõnul on Eneken töökas, sõbralik, jagab infot oma tegemistest, küsib arvamust kolleegidelt.

Muhedat

Kohtumajas toimub uue aasta esimene istung, mida juhtiv kohtunik on just jõulupuhkuselt tulnud, puhanud ja heas tujus.

“Miks te siin olete?” uurib ta süüpingis istujalt.

“Politsei ütles, et otsisin jõulukinke liiga vara.”

“Kuidas nii, see ju küll mingi kuritegu ei ole,” imestab kohtunik.

“Noh, ma tegin seda enne kaupluse avamist.”

Läänemaa esindus kolis

Jaauarist alates võtab Läänemaa piirkondlik zootehnik kliente vastu aadressil Jaani 10, Haapsalu. See on nn Läänemaa põllumajandusmaja, JKK ruum on 2. korrusel. Vastuvõtuaeg on endine, kolmapäeviti 9–15.

www.jkkeskus.ee
keskus@jkkeskus.ee

Jõudluskontrolli Keskus
Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094

Tel 738 7700
Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7746
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 50094 Tartu	
Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Maire Tamm	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 5332 4204	1. ja 3. K 12.00-16.00
Ida-Võrumaa	Ludmilla Aan	Viru 5a II korrus, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00
Järvamaa	Saive Kase	Prääma, Paide vald, Järva mk	tel 385 0286	gsm 524 0147	K 9.30-15.00
Lääne-Võrumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Piira, Lääne-Viru mk	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Jaani 10 II korrus, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Maire Põhjala	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7886	E 9.30-15.30
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Maire Tamm	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 5332 4204	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17-202, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4-317, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00

Uudised

Hea klient!

Aasta on alanud Jõudluskontrolli Keskusele eriti teiselt. Lisaks möödunud aasta kokkuvõtetele oleme organiseerinud meie piimatootjatele kaks koolitust. Kui esimene, andmete registreerimise koolitus, oli meie jaoks juba kolmas omataoline, siis udaraterwise koolitus oli JKK jaoks täiesti uus kogemus. Koolitus sai ainukordne ja huvitav oma esinejate poolest, lisaks Eesti tunnustatud spetsialistidele avaldasid oma seisukohti Taani riikliku mastiiditõrje programmi juht Jørgen Katholm ning Kanada suurima jõudluskontrolliorganisatsiooni CanWest DHI turundus- ja klienditeeninduse juht Richard Cantin.

Täname suure teadmistehuvi eest!

Uudne oli ka salasõnade vahetamine, millest käesolevas lehes juttu on. Kui salasõnade vahetus nii mõneski hämmeldust ja ilmselt ka pahameelt tekitas, siis rõõmu valmistab, et üldiselt on meie loomapidajad üsnagi avatud uuendustele. Elektrooniliste märkide kasutamine leiab üha uusi ja uusi kasutajaid veisekarjades, kuid on leidnud kasutust juba ka seakasvatustes. Elektrooniliste märkide kasutamise kasvuga on tekkinud suurem huvi EID-märkide lugejate ning andmete kogumise-edastamise süsteemide vastu.

Mastiit 12 teenus juurdub meil visalt, aga proovide arv näitab tõusutrendi. Kuid proovide arvust olulisem on see, et meil on juba mitmeid kliente, kes on teenuse omaks võtnud ning tegelevad sihipäraselt mastiiditõrjega.

Selle aasta alguses otsustasime muuta meie kodulehel asuva Veiste müüginfo piima- ja lihaveisekasvatajatele tasuta teenuseks, mis kohe teenuse kasutamisele positiivselt mõjus.

Ilusat kevadet soovides!

Kaivo Ilves
Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Kõrvamärgiuudised

- Märtsikuust on veiste asenduskõrvamärkidena kasutusel Allflex Ultra kõrvamärgid. Väliselt on Ultra kõrvamärk äratuntav musta värvi n-ö "nupu" järgi. Sisuline erinevus seisneb endisest kvaliteetsemas lukustussüsteemis. Allflex Ultra kõrvamärgid on edukalt läbinud ICARi kõrvamärkide tunnustamise testi. Peagi hakkame müüma Ultra kõrvamärke ka veiste esmaseks märgistamiseks mõeldud kõrvamärkidena.

- JKK on müünud esimese koguse elektroonilisi kõrvamärke emiste identifitseerimiseks. Mitmes seafarmis on viimastel aastatel uuendatud tootmis-komplekse ja sisustatud need kaasaegsete tehnoloogiliste lahendusega, kus on kasutusel emiste automatiseeritud söötmissüsteemid ehk söötmine nn robotiga. Sellise söötmissüsteemi tegevus põhineb looma identifitseerimisel elektroonilise kõrvamärgi abil, mis võimaldab sigu sööta sea tiinusele vastava söödakogusega.

Salasõnade vahetus

Piiratud juurdepääsuõigustega veeb-rakendustes (Vissuke, Liisu jne) pakub JKK autentimiseks kolme võimalust: kasutajanime/salasõna, ID-kaarti ja Mobiil-ID. Kasutajanime/salasõna kasutamise puuduseks on vähene turvalisus – iga inimene, kes neid teab, saab juurdepääsuõiguse rakendusele. Nende teadasaamine ei ole kuigi keeruline, sageli annab konto omanik need vabatahtlikult teistele kasutamiseks, jätab need arvuti juures nähtavale kohale või laseb veebilehitsejal salvestada.

Salasõnade vahetuse nõue on kantud soovist „jalutamaläinud“ kontode kasutusõiguste peatamiseks. JKK järgib järgmisi põhimõtteid:

- Salasõna pikim kasutus on 180 päeva;
- Salasõna aegumise teadasaamisest alates peab salasõna vahetama 7 päeva jooksul;

- Salasõna ei saa kohe uuesti kasutada. Selleks peab olema eelmisest kasutusest möödunud vähemalt 30 päeva ja tehtud vähemalt kolm salasõna vahetust teiste salasõnade vastu.

Kahjuks ei läinud salasõna vahetuse

nõude juurutamine valutult, sest mitmed veebirakendused ei olnud selle toetamiseks täielikult valmis. Segadust oli palju ja JKK palub selle tekitamise eest vabandust!

Nüüd on probleemid lahendatud ja veebirakenduste kasutajad saavad probleemide korral sisselogimisel asjakohast tagasisidet:

- Salasõna on aegumas. Vahetage salasõna rakenduses, mis seda võimaldab või paluge salasõna vahetus teha JKK-l.

- Salasõna on aegunud. Kasutaja on jätnud õigeaegselt salasõna vahetamata ja sellepärast on juurdepääs kontole peatatud. Uue salasõna saamiseks pöörduge JKK-sse.

- Konto on lukustatud. Vale kasutajanime/salasõna kombinatsiooni on kasutatud vähemalt 10 korda. Konto avatakse automaatselt tunni aja pärast, kui aga rakendust on vaja kiiresti kasutada, siis helistage JKK-sse. Salasõna vahetuse järel on see situatsioon kerge tulema, sest jätkatakse vana salasõna kasutamist. Ka veebilehitseja võib jätkata vana salasõna automaatset pakkumist, kui konto salasõna vahetuse järel jääb see veebilehitsejas tegemata. Probleemide ilmnemisel veenduge, et veebilehitseja on korrektselt seadistatud, näiteks Internet Exploreris saab seda teha *Tools* → *Internet Options* → *Content* → *AutoComplete Settings* alt.

Kokkuvõttes võib öelda, et kasutajanime/salasõna kasutamine ei ole eriti turvaline ega probleemivaba. Kasutage parem ID-kaarti ja/või mobiil-ID!

Tipplehm Jacqueline

Tartu Agro AS lehm Jacqueline võttis juba 2009. aastal lehmade 305päevase piimatoodangu rekordi oma nimele lüpskes neljandal laktatsioonil 18 935 kg piima. Nüüdseks on ta lõpetanud kuuenda laktatsiooni ja lüpsnud eluajal kokku üle 100 000 kg. Oma 107 281 kg piimatoodanguga (31.12.2011 seisuga) asub ta sajatuhandeliste klubis auväärse neljandal kohal. Kui Jacqueline veel kaks laktatsiooni karjas püsib, on tal kõik eeldused asuda esikohale, sest kõik temast eespool olevad lehmad on karjast välja läinud. Selleks peab ta lüpsma kahel järgmisel laktatsioonil kokku vähemalt 22 427 kg piima.

Piimaveiste jõudluskontrolli tulemused 2011. aastal

1. jaanuaril 2012 oli jõudluskontrollis 89 338 lehma, mis moodustab 93,5% Eesti lehmadest. Võrreldes eelmise aastavahetusega suurenes lehmade arv 354 võrra. Eesti holsteini tõugu lehma oli karjas 69 817 (78,1%), eesti punast tõugu lehma 18 683 (20,9%), eesti maatõugu lehma 501 (0,6%) ning muud tõugu lehma 337 (0,4%).

Kõige enam oli lehma Järvamaal (13 296), Lääne-Virumaal (11 075) ja Pärnumaal (9828). Kõige väiksem oli lehmade arv Hiiumaal – 494 ja Ida-Virumaal – 1733. Pärnumaal suurenes lehmade arv aastatagusega võrreldes 235 võrra, Tartumaal 93 ja Põlvamaal 92 lehma võrra. Saaremaal seevastu lehmade arv vähenes 211 lehma võrra ja Järvamaal oli 92 lehma vähem kui aasta tagasi. Järva- ja Raplamaa karjades oli kõigist maakonna lehmadest holsteini tõugu 98,4%, eesti punast tõugu lehmade osakaal oli suurim Saaremaal (75,5% maakonna lehmadest) ning Valga- ja Viljandimaal (vastavalt 48,9 ja 48,7%).

1. jaanuaril 2012 oli jõudluskontrollis 879 piimakarja. Suurim karjade arv oli Pärnumaal (112), Viljandimaal (94) ja Raplamaal (80). Hiiumaal oli piimaveiste jõudluskontrollis 17 karja ja Ida-Virumaal 21 karja. Jõudluskontrollis olevate piimakarjade arv vähenes aastaga 52 võrra, millest 9 karja olid Lääne-Virumaalt ja 8 karja nii Pärnumaalt kui Saaremaalt.

Keskmine karja suurus on juba 101,6 lehma ehk võrreldes eelmise aastaga suurenes nn “keskmine kari” 6 lehma võrra. Suurimad karjad on Järvamaal keskmiselt 182 lehmaga ja Jõgevamaal 171 lehmaga, väikseimad karjad Hiiumaal 29 lehmaga ning Võrumaal 57 lehmaga.

Piimatoodang on aasta-aastalt suurenenud. Mullu saadi aastalehma kohta 7756 kg piima, mis on 143 kg rohkem kui 2010. a. Eesti holsteini tõugu lehmad andsid 7926 kg piima (+148 kg võrreldes 2010. a) ja eesti punast tõugu lehmad 7268 kg (+116 kg). Eesti maatõugu lehmade piimatoodang aga vähenes 389 kg võrra, lehma kohta saadi vaid 4461 kg piima.

Tartumaa lehmade toodang oli 8753 kg, Põlvamaal 8296 kg, Lääne-Virumaal 8157 kg ja Jõgevamaal 8043 kg. Üle Eesti keskmise saadi lehmadel piima veel Järvamaal (7890 kg) ja Raplamaal (7848 kg). Kõige madalam oli taas Hiiumaa lehmade piimatoodang 4348 kg.

Võrreldes 2010. a suurenes piimatoodang kõige enam Läänemaal (+336 kg), Järvamaal (+283 kg) ja Lääne-Virumaal (+289 kg). Hiiumaa-, Saare-, Rapla- ja Viljandimaal toodang hoopis vähenes vastavalt 341, 117, 77 ja 5 kg.

Mitmed parimad karjad on tipus olnud ka eelnevatel aastatel: 3–7 lehmaga karjadest oli teist aastat esimene Mare Kahari kari, 8–20 lehmaga karjade tipus on kolmandat aastat järjest Allingute pere piimakari, Lea Puuri lehmad olid jätkuvalt parimad 21–50 lehmaga karjade hulgas. 51–100 lehmaga karjade etteotsa tõusis Allar Arusalu piimakari, üle 100pealiste karjade hulgas sai parima toodangu OÜ Soone Farm kari.

Tabel 1. Parimad karjad piima rasva- ja valgutoodangu järgi 2011. aastal:

Aasta-lehmi	Omanik, maakond	Aasta-lehmi	Piima kg	Rasva %	Rasva kg	Valku %	Valku kg	R+V kg
3–7	Mare Kahar, Järva	6	9100	4,27	388	3,49	318	706
8–20	Vallo Allingu, Jõgeva	20	10211	3,90	399	3,27	333	732
21–50	Lea Puur, Viljandi	35	11174	3,82	427	3,47	388	815
51–100	Allar Arusalu, Järva	53	9025	4,14	374	3,46	312	686
Üle 100	OÜ Soone Farm, Tartu	202	11200	4,06	455	3,38	378	833

10 000 kg või enam piima saadi 13 karjas, neist üheksas on rohkem kui 100 lehma. 9001–10 000 kg saadi 39 karjas ning 8001–9000 kg piima saadi 80 karjas. 24 karja piimatoodang oli väiksem kui 3000 kg.

Parimad lehmad 305-päevase laktatsiooni piimajõudluse järgi olid ASi Tartu Agro eesti punast tõugu lehm 8092762 (2. lakt toodang 15 805 kg), ASi Võhmata PM eesti holsteini tõugu lehm 7808982 (2. lakt, 17 851 kg) ja Massiaru POÜ eesti maatõugu lehm Lillik 4778646 (5. lakt, 10 393 kg). Rohkem kui 12 000 kg piima laktatsiooni jooksul lüpsis 1858 lehma, vähem kui 4000 kg lüpsis 1216 lehma.

Eluajal 100 tonni piima tootnud lehmade nimekiri täienes. Lisandusid ASi Tartu Agro lehm Jacqueline 107 281 kiloga, Raimo Beilmanni (Lääne-Virumaa) lehm Doona 102 514 kiloga, OÜ Rebruk Farm (Järvamaa) lehm Malve (101 293 kg) ja Vöhandu POÜ (Võrumaa) lehm Loodi (100 524 kg). Kahjuks läksid Malve ja Loodi 2011. a karjast välja. 2011. a läksid välja ka Selja OÜ (Pärnumaa) lehm Lali ja Kehtna Mõisa OÜ (Raplamaa) lehm Ruti, kes 100 tonni said täis juba 2010. a. Nende eluajatoodanguks jäi 104 460 kg ja 100 705 kg.

Eesti punast tõugu lehmadest oli parim ASi Laatre Piim (Valgamaa) lehm Piimaauto (97 488 kg), kes tõusis läbi aegade edetabelis teisele kohale (1. kohal Öienupp). Lehm Piimaauto läks kahjuks 2012. a veebruaris karjast välja. Eesti maatõu eluajatoodangute tippu tõusis Leili Lüüsi (Valgamaa) lehm Nanna 67 012 kg-ga. Nanna edestas senist parimat Melissat 68 kiloga.

Somaatiliste rakkude arv piimas (SRA) on kahe viimase aasta jooksul veidi langenud. Kui 2009. a oli keskmine SRA 390 000/ml, siis 2010. a oli SRA 383 000/ml ja 2011. a vastavalt 371 000/ml. Võrreldes kolme peamist piimatõugu olid parimad eesti punast tõugu lehmad, kelle keskmine SRA oli 365 000/ml. Eesti holsteini tõugu lehmade SRA oli 372 000/ml ja eesti maatõugu lehmade SRA 597 000/ml.

Maakondadest olid parimad Tartumaa (305 000/ml), Saaremaa (307 000/ml) ja Raplamaa (320 000/ml). Kõige halvem oli olukord Ida-Virumaal (512 000/ml) ja Hiiumaal (444 000/ml).

Kui võrrelda erineva toodangutasemega karju, siis endiselt paistab silma, et mida suurem on piimatoodang, seda väiksem on keskmine SRA piimas. Parim tulemus on karjades, kus lehmad lüpsavad üle 10 000 kg piima ja halvim karjades, kus toodang on väiksem kui 3000 kg (vt joonis).

Parimad karjad SRA järgi:

3–10 aastalehmaga karjad: Maia Kallas Võrumaalt (7 lehma, SRA 70 000), Karl Hokkonen Harjumaalt (7 lehma, SRA 86 000), Ilme Lee Raplamaalt (4 lehma, SRA 95 000).

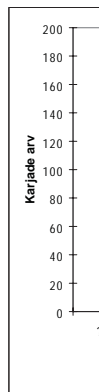
11–100 aastalehmaga karjad: Silvia Pallon Viljandimaalt (13 lehma, SRA 70 000), Ants Kuldma Raplamaalt (17 lehma, SRA 73 000), Jüri Leinpuu Pärnumaalt (11 lehma, SRA 76 000).

Üle 100 aastalehmaga karjad: Hiiumaa Agro OÜ Hiiumaalt (112

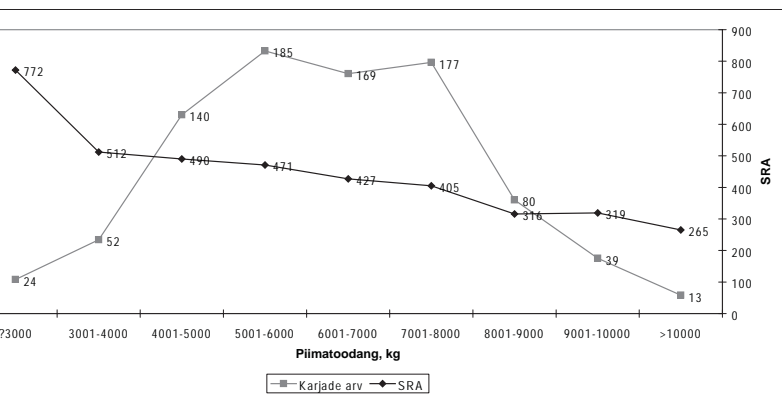
lehma, SRA 148 000), AS Teedla Mõis Tartumaalt (309 lehma, SRA 156 000), Põdrangu POÜ Lääne-Virumaalt (113 lehma, SRA 170 000).

Esimese poegimise vanus oli 27,7 kuud. Kõige nooremad esmaspoegijad olid Põlvamaal (26,5 kuud), kõige vanemad Hiiumaal (29,6 kuud). Eesti punast tõugu veised poegisid esimest korda keskmiselt 27,5 kuu vanuselt,

Joonis

s. SRA ja karja toodangutase

eesti holsteini tõugu veised 27,7 ja eesti maatõugu veised 29,4 kuu vanuselt.

Uuslõpsiperiood pikenes kolme päeva võrra 144 päevani. Kõige pikem oli uuslõpsiperiood eesti holsteini tõugu lehmadel – 149 päeva, eesti maatõugu lehmade uuslõpsiperiood oli 138 päeva pikkune ja eesti punast tõugu lehmadel 129 päeva pikkune. Vastavalt sellele oli ka poegimisvahemik pikim eesti holsteini tõugu lehmadel (430 päeva), eesti maatõugu lehmade poegimisvahemik oli 418 päeva ja eesti punast tõugu lehmadel 411 päeva. Keskmiselt suurenes ka poegimisvahemik kolme päeva võrra 425 päevani. Kinnisperiood lühenes eelmise aastaga võrreldes ühe päeva võrra 71 päevani.

2011. a sündis jõudluskontrollialustes karjades 85 184 vasikat, mis on 172 võrra rohkem kui 2010. a. Sündinud vasikatest olid 51,3% pullikud ja 48,7% lehmvasikad. Surnultsünniga lõppes 7,5% poegimistest – 11,8% esmaspoegimistest (+0,6 võrreldes 2010. a) ning 5,6% korduvalt poegimistest (-0,5). Tõugude lõikes esines surnultsünnide kõige enam eesti holsteini tõugu lehmade poegimisel (8% korduvalt poegimisel ja 12,6% esmaspoegimisel), eesti punast tõugu lehmadel oli surnultsünnide vastavalt 6% ja 8,4% poegimistest ja eesti maatõul 7,6% ja 5,4% poegimistest.

Kaksikud pullvasikad sündisid 680 korral, kaksikud lehmvasikad 737 korral ja erisoolised kaksikud 1199 korral. Mitmikuid registreeriti kuuel korral.

Karjast läks välja 26 916 lehma. Kui 2010. a olid praakimise põhjustest esimesel kohal udarahaigused (20,8%), siis 2011. a praagiti kõige enam sigimisprobleemide tõttu (20,5%), järgnesid udarahaigused ja -vead (19,9%) ning jäsemete haigused ja vead (16,0%). Sigimisprobleemid olid ka peamised eesti holsteini tõugu lehmade praakimispõhjused; eesti punase ja eesti maatõu puhul olid põhiprobleemiks jätkuvalt udarahaigused ja -vead.

Keskmine väljamineku vanus oli 5 aastat ja 6 kuud. Kõige nooremad olid madala toodangu tõttu praagitud lehmad (4 aastat ja 11 kuud). Erinevate haiguste (v.a ainevahetus- ja udarahaigused) tõttu praagiti lehmad 5 aasta vanuselt ja traumade tõttu läksid lehmad karjast välja 5 aasta ja 1 kuu vanuselt. Vanuse tõttu praagitud olid keskmiselt 10 aasta ja 3 kuu vanused.

Karjasolevate lehmade keskmine vanus oli aastavahetusel 4 aastat ja 7 kuud (2,5 laktatsiooni). Vanimad olid eesti maatõugu lehmad (5 a ja 5 k), järgnesid eesti punast tõugu lehmad (4 a ja 10 k) ja eesti holsteini tõugu lehmad (4 a ja 7 k).

Põhjalikum info jõudluskontrolli tulemustest on jõudluskontrolli aastaraamatus ning JKK kodulehel.

Aire Pentjärv
väliteenistuse juhataja

CHARM Blue Yellow II test

Jõudluskontrolli Keskuse laboratoorium kasutab antibiootiliste ainete jääkide määramiseks Delvotesti, kuid selleks on olemas ka teisi võimalusi. Novembris ja detsembris 2010. aastal oli meie laboratooriumil võimalus võrrelda CHARM Blue Yellow II testi (toodetud Ameerika Ühendriikides) meil kasutusel oleva Delvotest SP-NT-ga. Suvel 2011 valideeriti CHARM Blue Yellow II test Belgias Põllumajanduse ja Kalanduse Uurimisinstituudis. Uuriti testi tundlikkust teiste testide, sealhulgas Delvotest SP-NT suhtes. Selgus, et CHARM Blue Yellow II test on tundlikum kui meil kasutatav Delvotest SP-NT. Seda tõestasid ka meie laboratooriumi tehtud võrdluskatsed. Põhjuseks on see, et USAs lubatud antibiootiliste ainete jääkkogused piimas on oluliselt erinevad ELi normidega lubatud. Näiteks on Neomycini lubatud jääkkogus EL toorpiimas kümme korda suurem, kui on USAs lubatud. Valdava osa beeta-laktamaasitundlike antibiootikumide jääkide suhtes on CHARM Blue Yellow II viis korda tundlikum (1µg/kg) kui ELi referentslabori soovitatud lubatud tase 5µg/kg.

Hollandis uuriti lisaks tundlikkusele seda, kas kõrge somaatiliste rakkude ja bakterite üldarv ning kõrge või madal rasva- ja valgusisaldus mõjutavad analüüsitulemusi. Kõrge (>4%) ja madala (<2,5%) valgusisaldusega ning kõrge rasvasisaldusega (>6%) proovide puhul saadi valepositiivseid tulemusi, kuid väga vähesel määral. Bakterite üldarvu tase ei mõjutanud tulemusi. Küll aga saadi CHARM Blue Yellow IIga valepositiivseid analüüsitulemusi kõrge somaatiliste rakkude arvuga (rohkem kui 500 000 rakku ml-s) üksiklehmade piimaproovidest. Katses üle miljoni rakuarvuga piimas saadi valepositiivsed tulemused 21 proovis 30st. Neist ühel juhul oli tegemist toorpiimas esineva loodusliku pidurdusainega. Looduslikud pidurdusained *lysozym* ja *lactoferrin* esinevad mastiitses ja ternespiimas. Nende esinemine takistab testides kasutatavate bakterikultuuride arengut. Looduslikud pidurdusained lagunevad piima kuumutamisel 80 °C juures 10 minuti jooksul, mis võimaldab nende tuvastamist. Kuumutamine ei lagunda aga aineid, mida toodab *Pseudomonas spp*, ja mis annab ka valepositiivseid tulemusi. Delvotestiga saadi valepositiivseid tulemusi, kui proovi somaatiliste rakkude arv oli üle miljoni raku ml-s.

Kokkuvõtteks võib öelda, et normaalse toorpiima puhul ei anna CHARM Blue Yellow II valepositiivsed tulemusi, kuid on tundlikum ELis kehtestatud normidest. Tema inkubeerimise aeg on tunduvalt pikem kui Delvotest SP-NT-l.

Aime Lokk
analüüsides laboratooriumi projektijuht-konsultant

Tähelepanu

Vissukeses (Üldised → Meierei proovid) ja JKK kodulehel (Labor → Proovide tulemused → Piimatootjatele) saab vaadata meiereiproovide vastuseid. Selleks peab loomapidaja pöörduma meierei poole, kellele ta piima turustab ning küsima kasutajanime ja salasõna. Selleks, et oma tulemusi Vissukeses näha, peab kõigepealt seadistama, s.t sisestama meiereilt saadud kasutajanime ja salasõna, vt Seaded → Meierei proovide seadistamine.

Lisaks on loomapidajal võimalus tellida mobiiltelefonile SMS ja/või e-kiri meiereiproovide analüüsitulemuste kohta. Teenuse seadistamine toimub Vissukeses, vt Seaded → SMS ja e-kirja teated.

Andmete üheaegne esitamine JKK-le ja PRIA-le

Alates 2008. a maist on JKK klientidel võimalus esitada andmeid üheaegselt veiste liikumise, põhikarja mineku, poegimise ja sündinud vasikate märgistamise ning karjast väljamineku kohta nii JKK-le kui ka PRIA-le. Esialgu oli see võimalik vaid piimalehmade jõudluskontrolli tegijatel Vissukese kaudu, mõnevõrra hiljem ka lihavesikasvatavatel Liisu programmis. Kuni tänava 1. märtsini oli seda võimalust kasutanud 265 klienti. Esimesel aastal kasutas andmete üheaegse edastamise võimalust 50 klienti, järgnevalt on igal aastal kasutajate arv suurenenud umbes 50 võrra. Enim kasutavad seda andmete edastamise võimalust suured piimatootjad. 80 suurtootjat, kel oli aastavahetusel karjas vähemalt 100 lehma, olid 1. märtsiks teinud PRIAsse 114 253 andmeedastust, mis moodustab 90,7% viimaste koguarvust (126 044). Kuid ka siin on arenguruumi, sest viimatimainitud suurtootjaid oli lõppenud aastal 202. Mis puudutab erinevaid andmeliike, mida edastatakse, siis neist on esikohal veiste märgistamine, mida on tehtud 75 780 korda (60,1%), sellele järgnevad karjast väljamineku sündmused (tapmine, hukkumine, kadumine, elusmüük välismaale) 25 300 korda ehk 20,1% ja veiste liikumine – 22 013 (17,5%). Märgistamistest langeb 94,5% piimaveiste ja 4,5% lihavesiste arvele, väljaminekutest on 97,2% piimaveiste ja 2,8% lihavesiste omad. Viimastel kuudel on PRIAsse edastatud keskmiselt veidi üle 4000 sündmuse.

Mõned nõuanded andmete üheaegseks esitamiseks. Vissukesse tuleb siseneda kindlasti ID-kaardiga. Veiste väljaminekute esitamisel tuleb juhul, kui loom liigub vahendaja kätte, esitada JKK-le tema karjast väljaviimise tõeline põhjus, selleks on tavaliselt madal toodang, halb lüpstavus, vanus, sigimisprobleemid, jms

ning lahtrisse “loom liigub vahendaja juurde” teha linnuke. Elusmüüki näidake vaid sel juhul, kui müüte looma teisele lehmapidajale tema karja täienduseks.

Inno Maasikas
andmetöötlusosakonna juhataja

Hilistalvised koolitused toimunud

Kolmandat aastat järjest kujunes märtsikuu ajaks, mil JKK korraldas oma klientidele koolitusi Eesti Maaelu Arengukava toel.

Kuu alguses oli Rakveres andmete kasutamise koolitus keskmise suurusega piimafarmide pidajatele. Kahepäevase koolituse käigus keskenduti karja- ja terviseandmete kasutamisele. Märtsi lõpus toimus rohke osavõtuga udaraterwise teemaline koolitus Udara 2012 loomakasvatuse- ja farmijuhtidele.

Mitmepäevased koolitused on selleks aastaks peetud, (piirkondlikke) infopäevi on veel ees. Koolituste materjalid on avaldatud ka JKK kodulehel.

JKK pakub tööd

Udaratervis ja sigimisenäitajad on teemad, millest viimastel aastatel on küll palju räägitud, kuid märgatavat muutust paremuse suunas ei ole toimunud. Kuna kaasaegsete teadmiste, ravimite ja probleemide kompleksse lahendamise mõju on aeglane või puudub sootuks, siis JKK on otsustanud valida alternatiivsete vahendite kasutamise tee.

Ootame oma kollektiivi inimest, kes omab laialdasi teadmisi ja praktilist kogemust klaaskuuli, kaartide või samaantrummi kasutamise alal. Tööülesanneteks saavad olema lehmade tiinuse, sündiva vasika soo ja piima kvaliteedi määramine ennustamise meetodil.

Kandidaadilt eeldame riigikeele valdamist suhtlustasandil, interneti kasutamise oskust ja lehmasisignaalide

tundmist. Kasuks tuleb varasem kontakt lehmaga. Omalt poolt pakume meeldivat seltskonda ja uusi kummikuid. CV koos palgasooviga palume saata e-posti aadressile konkursiloodavaleametikohtale. lillike@jkkkeskus.ee. Tööle asumise aeg on 1. aprill 2012.

www.jkkkeskus.ee
keskus@jkkkeskus.ee

Jõudluskontrolli Keskus
Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094
Tel 738 7700
Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7746
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 51006 Tartu	
Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Maire Tamm	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 5332 4204	1. ja 3. K 12.00-16.00
Ida-Võrumaa	Ludmilla Aan	Viru 5a II korrus, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00
Järvamaa	Saive Kase	Prääma, Paide vald, Järva mk	tel 385 0286	gsm 524 0147	K 9.30-13.30
Lääne-Võrumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Piira, Lääne-Viru mk	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Jaani 10 II korrus, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Maire Põhjala	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7886	E 9.30-15.30
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Maire Tamm	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 5332 4204	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17-202, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4-317, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00

Uudised

Hea klient!

Kui Eesti põllumehed võitlevad Brüsselis õiguse eest saada teiste Euroopa põllumeestega võrdseid toetusi, siis Brüsselis käib teinegi arutelu, mis pakub huvi Jõudluskontrolli Keskusele – mõttevahetus veiste elektroonilise märgistamise üle. Huvitavaks teeb arutelu asjaolu, et tegelikult üritatakse seadustada olukorda, mis on juba nii mõneski liikmesriigis praktikas kasutusel. Lisaks Eestile on veiste elektroonilised märgid kasutusel ka näiteks Soomes ja Prantsusmaal ning lausa kohustuslikud Taanis. Elektrooniliste märkide süsteem leiab järjest rohkem toetajaid erinevate loomaliikide juures ning on veiste märgistamisel kasutusel erinevates riikides üle maailma. Kahjuks on Euroopa Liidus siiski liikmesriike, kes ei ole huvitatud oma veisekasvatajatele sellise võimaluse pakkumisest ning seepärast üritatakse tõestada, et elektroonilised märgid ei toimi. Täna siinkohal ASi Saaremaa Ökoküla, kes mai lõpus jagas Jõudluskontrolli Keskuse ja Põllumajanduse Registrite ja Informatsiooni Ameti töötajatele oma kogemusi elektrooniliste märkide kasutamisel. Külaskäigu kokkuvõtteks julgen väita, et seal ollakse uue tehnoloogiaga väga rahul ning tööd ilma elektrooniliste märkideta ei kujutata enam ettegi.

Kui algne plaan oli Brüsselis vaidlused lõpetada käesoleva aasta lõpuks, siis hea meel on tõdeda, et tänased küsimused ei ole enam niivõrd tehnilised kuivõrd poliitilised ja loodetavasti jõutakse nenengi vaidlustega positiivse lõpuni.

Lõpetuseks õnnitlen meie kolleege Eesti Tõuloomakasvatajate Ühistust, kes juuni lõpul avasid oma pullidele uue farmi!

Ilusat suve jätku soovides!

Kaivo Ilves
Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Kõrvamärkide valik laieneb

Alates juulist on võimalik JKKst tellida veiste märgistamiseks ka n-ö kaks-ühes elektroonilisi kõrvamärke (edaspidi suured EID-märgid). Uued kõrvamärgid sarnanevad tavapärasele plastmärkidele, kuid märgi ülaosas on ka looma registri- numbriga kiip. Nii on looma võimalik identifitseerida nii visuaalselt kui EID-märkide lugejat kasutades. Esmaseks märgistamiseks mõeldud kõrvamärgipaar koosneb suurest EID-märgist ja Allflex Ultra plastkõrvamärgist. Fotol on vasakul suured EID-märgid ja paremal senine EID-märkide komplekt.

EID-märkide kasutajatel on võimalus tellida ka korduvkasutatavaid EID-märke. Nende märkide olemasolul saab loomale elektroonilise kõrvamärgi kadumisel koheselt panna uue kõrvamärgi ning asenduskõrvamärgi saabumiseni on looma endiselt võimalik lüpsiplatsil, kaalumisel või vasikate jootmisautomaadis identifitseerida. Asendusmärgi saabumisel lõigatakse korduvkasutatav kõrvamärk kõrvast ning märki saab edaspidi kasutada, asendades vaid teravikuga osa uuega. Korduvkasutatavad kõrvamärgid on roosat värvi, et selgelt eristada, kas looma kõrvas on looma ametlikuks identifitseerimiseks kasutatav EID-märk või korduvkasutatav kõrvamärk.

Juulis saabuvad müüki ka teise tootja kõrvamärgid. Šveitsi firma Datamars osales samuti JKK kõrvamärkide riigihankel ning osutus edukaks. Seega on nüüd loomakasvatajal valida, kas kasutada tuttavaid Allflexi kõrvamärke või proovida, kuidas sobivad Datamarsi kõrvamärgid. Datamarsist tellitakse esialgu plastkõrvamärke veiste, lammaste ja kitsede esmaseks märgistamiseks ning EID-märke veiste ja lammaste märgistamiseks. Pakume ka Datamarsi märgistamistange. Kuigi Datamars kinnitab, et kõrvamärkide paigaldamiseks sobivad ka Allflexi tangid, soovitame kõrvamärke paigaldada sama kõrvamärgitootja tangidega.

Kõrvamärgi kadumisel või loetamatuks muutumisel asendame esialgu kõik kadunud märgid Allflex Ultra kõrvamärkidega.

Kuna kõrvamärkide sortiment üha

suureneb, on oluline, et klient annaks kõrvamärkide tellimisel teada, millise firma ja mis tüüpi kõrvamärke ta soovib. Kõrvamärkide hinnad leiab JKK kodulehel olevast hinnakirjast.

Rahvusvahelises koostöös osalemine

JKK väliteenistuse osakonna juhataja Aire Pentjärv kaasati mitmesse rahvusvahelisse ettevõtmisesse.

Soome taotles ICARilt jõudluskontrolli-süsteemi hindamist ning kvaliteedimarki *ICAR Certificate of Quality*. Seekordne Soome hindamine peab toimuma koos väliseksperti külastusega ja ICAR valis hindajaks Aire Pentjärve.

Juunis Iirimaal toimunud ICARi konverentsil tehti Eestile ettepanek osaleda arengumaade töögrupi töös. Töögrupi ülesanne on töötada välja arengumaadele juhendmaterjale loomade identifitseerimis- ja jõudluskontrolli süsteemi ülesehitamiseks ning juurutamiseks. Töögrupi liikmetena soovitakse näha eelkõige riike, kellel on kogemusi, mida vähemarenenud riikidega jagada. Liikmed peaksid tulema ka maailma erinevatest paikadest ning Aire Pentjärv ja Eesti esindavad kõiki Ida-Euroopa riike. Näiteks Lääne-Euroopa esindaja on Prantsusmaa. Töögrupp teeb tihedat koostööd ÜRO Toidu- ja Põllumajandusorganisatsiooniga FAO, kelle esindaja on ühtlasi töögrupi juht.

Aire liitumisel ICARi töögrupiga on Eesti esindatud juba kolmes töögrupis. Andmevahetuse töögrupis on Kalle Pedastsaar ja loomade märgistamise töögrupis Kaivo Ilves.

Miks paljudel lehmikutel ei ole põlvnemisindeksit?

Koostöös aktiivsete kasutajatega toimub Jõudluskontrolli Keskuses pidev Vissukese arendamine ja täiustamine. Üheks hiljutiseks täienduseks on lehmikute jõudluse põlvnemisindeksi näitamine. Seetõttu on asjakohane meenutada põlvnemisindeksi arvutamise korda ja seletada, miks üsna paljudele lehmikutele põlvnemisindeksit arvutada ei saa.

Aretuseesmärgist lähtuvalt soovime, et iga järgmine põlvkond loomi oleks eelmisest geneetiliselt võimekam. Noorloomade esimeseks geneetilise võimekuse hinnanguks on tema põlvnemisindeks PI kui vanemloomade aretusväärtuse keskmine. PI arvutamine toimub järgmiselt:

- PI arvutatakse, kui looma isa ja ema on JKK andmebaasis registreeritud.

- PI arvutatakse valemiga $PI = \frac{1}{2} \cdot AV_{ema} + \frac{1}{2} \cdot AV_{isa}$, kus AV_{ema} ja AV_{isa} on vastavalt ema ja isa aretusväärtused või nende asemel arvutatud PID.

- Tingimused AV_{ema} ja AV_{isa} saamiseks:

1. ema aretusväärtuseks võetakse kodumaise hindamise aretusväärtus, kui selle usalduskoefitsient ei ole väiksem kui 50%.

2. isa aretusväärtuseks võetakse kodumaise hindamise aretusväärtus, kui selle usalduskoefitsient ei ole väiksem kui 70%. Kui kodumaises hindamises on looma isal mitu aretusväärtust (punasekirju holsteini pullidel on tütreid nii EHF kui ka EPKs), siis kasutatakse looma tõule vastava tõu hindamises saadud tulemust. Kui aretusväärtuse usalduskoefitsient on väiksem kui 70%, kasutatakse andmete olemasolul rahvusvahelise pullide hindamise tulemust.

3. ema aretusväärtuse puudumisel või mitesobimisel (usalduskoefitsient on väiksem kui 50%) arvutatakse PI emale järgmiselt:

- leitakse emaisa AV punktis 2 kirjeldatud tingimustel,
- emaema väärtuseks võetakse looma tõu baasaasta lehmade keskmine AV.

4. isa aretusväärtuse puudumisel või mitesobimisel (usalduskoefitsient on väiksem kui 70%) arvutatakse PI isale järgmiselt:

- leitakse isaisa AV punktis 2 kirjeldatud tingimustel,
- leitakse isaema AV punktis 1 kirjeldatud tingimustel, selle puudumisel võetakse looma tõu baasaasta lehmade keskmine AV.

5. emaisa või isaisa AV puudumisel loomale PID ei arvutata.

Eeltoodust saab järeldada, et PI soovitakse arvutada võimalikult paljudele noorloomadele, kasutades vanemloomade aretusväärtuse puudumisel omakorda nende vanemate aretusväärtust või isade puhul nende aretusväärtust rahvusvahelisest hindamisest. Ometi kõikidel noorloomadel PID ei ole. Miks?

Analüüsime PI puudumise põhjuseid viimase kolme aasta jooksul (alates 2009. a algusest) sündinud lehmikute põhjal. Näeme, et PI puudub 24% EPK lehmikutest ja 15% EHF lehmikutest (tabel 1).

Tabel 1. Lehmikute jaotus PI olemasolu alusel

Tõug	Lehmikute arv	"PI on" arv	"PI puudub" arv	"PI on" %
EPK	30 644	23 157	7487	76
EHF	122 016	104 033	17 983	85

Põhjuseid, miks lehmikule PID arvutada ei saa, on mitmeid. Nendest olulisemate tutvustamiseks jagame lehmikud, kellel pole PID, tinglikult kolme gruppi lehmiku isa alusel (tabel 2).

Tabel 2. Lehmikute jaotus PI puudumisel isa alusel (sulgudes osatähtsus vastavalt "PI puudub" arvust ja lehmikute üldarvust %)

Tõug	Arv	Lehmikud		
		Isa on tundmatu	Isa on meie hindamises	Isa pole meie hindamises
EPK	7487	2838 (38/9,3)	2021 (27/6,6)	2628 (35/8,6)
EHF	17 983	6686 (37/5,5)	7201 (40/5,9)	4096 (23/3,4)

Esimeses grupis on lehmikud, kellel on tundmatu isa (üliharva ka tundmatu ema). PI arvutamise valemi põhjal on ilmne, et ühe või mõlema vanema puudumisel PID arvutada ei saa. Koguarvust on selliseid loomi EPKl 9,3% ja EHFil 5,5% ning PIta loomade hulgast vastavalt 38% ja 37%.

Teises grupis on lehmikud, kelle isa on meie geneetilises hindamises. Nendel puudub PI ühel järgmistest põhjustest:

- isa aretusväärtuse usaldusväärsus on väiksem kui 70% ja ka isaisa aretusväärtuse usaldusväärsus on väiksem kui 70%;
- ema aretusväärtuse usaldusväärsus on väiksem kui 50% ja ka emaisa aretusväärtuse usaldusväärsus on väiksem kui 70%;
- isal, emal ja järglasel pole sama tõug ja isa ei kuulu ka nende nn punasekirjute pullide gruppi, kellele on arvutatud aretusväärtus EPK baasil.

Kolmandas grupis on lehmikud, kelle isa on JKK andmebaasis, kuid kes ei ole meie geneetilises hindamises. Nendel puudub PI ühel järgmistest põhjustest:

- isa on testpull, kelle järglastel pole veel jõudlusandmeid ja isaisa aretusväärtuse usaldusväärsus on väiksem kui 70%;
- isa on importpull rahvusvahelise hindamise aretusväärtusega, kuid isal, emal ja järglasel pole sama tõug.

Kokkuvõtteks. Põlvnemisindeksi arvutamise reeglite ja kasutatava informatsiooni alusel paljudele lehmikutele põlvnemisindeksit arvutada ei ole võimalik. PIga lehmikute arvu suurenemisele aitavad kaasa tundmatu vanemaga loomade arvu vähendamine ning paarituspullide kasutamise ja tõugude ristamise vältimine.

Mart Uba

biomeetria sektori juhataja

38. ICARi konverents Iirimaal Corkis

Maailma jõudluskontrolliorganisatsioonide esindajad saavad kokku igal aastal. Üle aasta toimub suurem, erinevaid teemasid ja koosolekuid-istungeid ühendav konverents. Suurte konverentside vaheaastal saavad ICARi liikmed kokku nn tehnilistel istungitel, mille ettekanded on keskendunud enamasti kindlale kitsamale valdkonnale.

28. maist 1. juunini Corkis toimunud konverentsil oli kokku ligi 700 külalist, kes osalesid erinevatel koosolekutel ja sessioonidel. Konverentsi kavas olid lisaks ICARi üldkogule Interbulli ja Interbeefi koosolekud, infopäevad kasumlikust piima- ja veise- ning lambalihatootmisest, ICARi töögruppide koosolekud, erinevaid teemasid käsitlevad sessioonid ja farmikülästused.

Näitusepinnal esitlesid oma tooteid kõrvamärgitootjad, laboriseadmete ja piimamöödurite valmistajad ning teised loomakasvatusele uusi tehnoloogiaid pakkuvad firmad.

Külastasime kahte farmi.

- John O'Sullivan farmis on 250 lehma. Farmis töötavad lisaks peremehele kaks perepoega ja abiline. Farmil on 142 ha maad, millest karjamaid on 54 ha. Möödunud aastal oli farmi toodang 7566 kg piima lehma kohta, rasvasisaldusega 3,83% ja valgusisaldusega 3,37%, SRA oli 176 000/ml. 1 liitri müüdid

piima eest saadi keskmiselt 36,7 senti. Lehmad veedavad suurema osa aastast karjamaal. Aastal 2011 oli karjatamisperioodi pikkus 265 päeva, parematel aastatel on see olnud ka ca 280 päeva. Peamine sööt on karjamaarohi, lisaks antakse teraviljasilo ja ostetud kontsentraate. Iirimaale omaselt on farmis sesoonne poegimine – suurem osa lehmadest poegib varakevadel. Selle aasta poegimisesoon algas 1. jaanuaril ja 10. veebruariks olid pooled lehmad poeginud. Kuna sesoonse poegimise korral on oluline lehmad õigeaegselt tiinestada, pööratakse sigimistulemustele tähelepanu.

Lisaks piimale moodustab olulise sissetuleku tõuloomade müük (nii lehmikud kui pullikud). Aastal 2011 müüs farm 75 mullikat, parima mullika hind oli sealjuures 3700 eurot. Kõik noorloomad on genotüüpiseeritud, mistõttu tehakse juba varakult valik, millised loomad jätta endale ja millised müüa.

Farmi peamised eesmärgid on toota kõrgekvaliteedilist piima võimalikult väikeste kulutustega, parandada sigimistulemusi, toota väga hea tüübiga loomi, kelle müügil saab kõrget hinda ning kasvatada 2015. aastaks, mil kvoodid kaotatakse, toodang maksimaalseks, samal ajal efektiivsust arvestades.

- Michael ja Kevin Downing peavad 124 piimalehma. Farmi majandamisel on abiks palgatud ka farmijuht, kes on farmis töötanud juba 30 aastat. Farmil on 90 ha maad, millest 70 ha on karjamaad. Piimatoodang oli 2011. a 6293 kg lehma kohta, rasvasisaldusega 4,34% ja valgusisaldusega 3,57%, SRA 131 000/ml. Keskmise müüdü piimaliitri hind oli 38,60 senti.

Ka selles farmis on sesoonne poegimine ning suurema osa aastast veedavad lehmad karjamaal (2011. a 280 päeva). Kui varasematel aastatel poegis 60% lehmadest kevadel ja 40% sügisel, siis käesoleval aastal lõppes üleminek kevadisele poegimisele. Poegimisperiood algas 14. jaanuaril ja 1. aprilliks oli 90% lehmadest poeginud. Farmi kõik noorloomad genotüüpiseeritakse, et valida karja parimad loomad.

Farmi peamised eesmärgid on suurendada rohusööda abil saadavat toodangut, lühendada poegimisperioodi selliselt, et 80% lehmadest poegiks 6 nädala jooksul ja jätkata kõrgekvaliteediliste tõuloomade tootmist. Farmil on plaan laiendada pärast 2015. aastat.

Nii farmides kui konverentsil esitatud ettekannetes räägiti palju Iirimaal populaarsetest piirkondlikest farmerite koostöögruppidest, kes regulaarselt koos käivad, et saada nõu ja abi üksteise kogemustest ja nõustajatelt. Kui varasemal ajal võrdlesid farmid omavahel tulemusi, siis nüüd võistlevad grupid, millise piirkonna tulemused on paremad. Paremates piirkondades toimuvad aretusala üritused, näitused jne, kus kohalikud farmerid omakorda saavad tutvustada oma heade tulemuste tagamaad. Koostöögruppide hea side nõustajatega ning omavaheline tulemuste võrdlemine on viinud kõrgekvaliteedilisema aretusmaterjali kasutamiseni ning aidanud farmereid ka uute tehnoloogiate (nt genoomhindamine) kasutuselevõtul.

Loomade genoominfo kogumine ja kasutamine aretustöös on maailmas juba tavapraktika ja laialdaselt kasutusel, aga kahjuks mitte Eestis. Väliskolleegides äratas see imestust, et Eesti on jätnud kasutamata võimalused, mida genoominfo kasutamine annab ja ka rahvusvahelises võrdluses on meie loomad selle tõttu halvemas positsioonis. Genoominfo oli konverentsi läbiv teema, mis näitab valdkonna olulisust kaasaegses loomakasvatuses.

Mitmed konverentsi ettekanded tutvustasid uusi tehnoloogiaid. Karjade keskmine suurus kasvab ja seoses sellega jääb loomaomanikul järjest vähem aega iga looma individuaalselt

jälgida. Sensorsüsteemid ja -meetodid võimaldavad seda lünka leevendada. Näiteks mäletsemise *online*-monitoorimine – „Lehmad ei räägi, aga me võime neid kuulata (mäletsemise kaudu)!“. Lehmale pannakse kaela mikrofoniga varustatud sensor (HR-Tag™-Heatime®), mis analüüsib ja iga kahe tunni tagant salvestab mäletsemise andmed. Nende andmete põhjal saab inda avastada ja varakult diagnoosida erinevaid haigusi kui ka ravijärgset tervenemist.

Paljud ettekanded käsitlesid veiste sigimisega seotud teemasid. Õigeaegne inna avastamine on väga kuum teema. Selle abistamiseks pakutakse erinevaid tehnoloogiaid: *HR-Tag™-Heatime®*, *Silent Herdsman®*, *Dairymaster MooMonitor*.

Kõrgtehnoloogiliste lahenduste kasutamine farmis on teinud keeruliseks nende poolt toodetud andmete kasutamise ja töötlemise. Puuduvad standardid ja kokkulepped samalaadsete andmete salvestamiseks. Näiteks jõudluskontrolli andmetöötluses on probleemiks eri tootjate lüpsirobotitelt ja -platsidelt andmete saamine. Seda probleemi on ICAR teadvustanud ja moodustanud elektroonilise andmevahetuse töögrupi.

vahendasid Aire Pentjärvi ja Kalle Pedastsaar

Interbulli aastakoosolek

Interbulli seekordne aastakoosolek toimus ICARi konverentsi ühe osana, mille äri- ja töökoosolekul osales kokku 174 inimest 35 riigist. Töökoosolek ehk teaduslike ettekannete koosolek toimus seekord ainult ühel päeval, kus neljal istungil esitati kokku 29 teaduslikku ettekannet. Kahel esimesel istungil olid põhiteemadeks eelkõige genoomhindamine ja selle tulemuste usaldusvääruse kontrollimine. Järgnevatel istungitel olid teemadeks uuendused nii rahvusvahelises kui ka erinevate riikide rahvuslikus hindamises. Tutvustati näiteks genoominformatsiooni kaasamist erinevate aretustunnuste hindamisse ja täiendavate aretustunnuste hindamist erinevates riikides ning esitati mitu ettekannet robotlüpsiga seotud teemadel.

Ärikoosolekul esitati Interbulli Keskuse aastaaruanne ning edasine tegevuskava. Tutvustati 2012. a bilanssi ja järgneva kahe aasta eelarvet. Eelarve on miinuses, sest kulutused on seoses genoomhindamise, lihaste geneetilise hindamise ja muude täiendavate teenustega märgatavalt kasvanud. Seetõttu on iga riigi osalustasu alates 2012. a senise 3000 € asemel 4000 €. Sellele lisandub tasu konkreetsete aretustunnuste hindamise eest (Eesti osaleb jõudluse, udara tervise ja välimiku tunnuste rahvusvahelises hindamises ja kulud kokku on 11 464 €).

Koosoleku põhiteemaks oli aga endiselt rahvusvahelise genoomhindamise rakendamine. Esitatud kava järgi toimub genoomhindamise testimine pärast septembri korralise hindamise testimist. Enne seda tuleb genoomhindamises osalevatel riikidel valideerida kõikide aretustunnuste rahvusliku genoomhindamise tulemused. Pärast testhindamise tulemuste analüüsi nii Interbulli tehnilise töögrupi kui ka osalevate riikide poolt on positiivse otsuse korral plaanis teine testhindamine 2013. a jaanuaris eesmärgiga teha esimene korraline hindamine 2013. a aprillis. Seonduva teemana arutati eelmise aastakoosoleku otsuse alusel Interbulli Keskusesse genotüübiinfo andmemajutuse loomise erinevaid võimalusi ning otstarbekust. Leiti, et andmemajutuse loomine eeldab suuri investeringuid ja seetõttu kaalutakse veel erinevaid variante. Eestis loomade genotüüpiseerimist seni veel tehtud ei ole ja seetõttu oleme genoomhindamisega seotud teemade käsitlemisel kõrvaltvaataja rollis.

vahendas Mart Uba

Vissi näitus-konkursid

Sel aastal toimusid vissivõistlused ühe nädala jooksul juunikuus – 6. juunil valiti 18. korda Saarte Viss, osa võtsid 12 loomapidajat 43 lehmaga.

Saarte Viss 2012 tiitli pälvivad eesti holsteini tõugu Pirke ja eesti punast tõugu Kesta Kõljala Põllumajanduslikust OÜst ning Liia Sooääre maakarja tõugu Kelli.

JKK autasustas traditsiooniliselt esmaspoeginute grupi võitjate omanikke. Esmaspoeginud lehmade klassi parim holsteini tõugu lehm oli Pirke Kõljala Põllumajanduslikust OÜst ja parim punast tõugu lehm oli Tangel TÜ Mereranna Põllumajandusühistust.

8. juunil valiti Ülenurmel esmakordselt koos nii eesti punase kui eesti holsteini tõu Viss 2012. Punast tõugu lehmade võistlusest võttis osa 37 lehma 11 karjast, holsteine oli 81 looma 22 karjast.

Eesti punast tõugu esmaspoeginute grupi I koha sai lehm Killi Tartu Agro ASi Rahinge laudast. II ja III koht kuulusid Kõpu PM Osaihingu lehmadele Melani ja Uisu.

Vissi tiitliga pärjati lehm Hüplik Tartu Agro ASi Rahinge laudast.

Eesti holsteini tõu esmaspoeginute grupi parim oli Trilla Kehtna Mõisa osaihingust, II koht kuulus Krootuse Agro ASi lehmale Musi ja III koht Torma Põllumajandusosaihingu lehmale Neste.

Viss 2012 tiitli sai Tartu Agro ASi Vorbuse lauda lehm Monita.

EPK piimatoodangu rekord uuenes

Üle hulga aja oli maikuus laktatsiooni rekord, kolme aasta vanune rekord ületati 602 kilogrammiga.

Jõgevamaal asuva Sadala Piim OÜ lehm Tullis saavutas eesti punast tõugu lehmade seas läbi aegade suurima laktatsiooni piimatoodangu. Uue rekordlehma

kolmanda laktatsiooni piimatoodang oli 16 653 kg (rasvasisaldus 3,28% ja valgusisaldus 2,87%).

See tulemus asetab eesti punast tõugu piimaandja Eesti lehmade laktatsioonitoodangu edetabelis 32. kohale. Eelmine punast tõugu rekordiomanik oli Tartu Agro ASi lehm Neti, kelle toodang oli 16 051 kg (laktatsioonitoodangu edetabelis 73. koht).

Lehm Tullesi isa on punasekirju holstein Ludox-Red, emaisa on šviitsi päritoluga Vestak.

Muudatus Võru esinduses

Juunis muutus JKK Võrumaa esinduse asukoht. Aadress jäi endiseks (Liiva 11, Võru), muutus JKK esinduse toa asukoht – II korrus, paremat kätt esimene kabinet.

Paide kontor kolib

Alates augustist asub JKK Järvamaa kontor aadressil Pärnu 58, Paide. JKK kabinet asub II korrusel. Uues Järvamaa põllumajandusmajas asuvad ka PRIA, ETKÜ ja veterinaar keskuse ruumid.

Muhedat

Ühes piiriäärses maakonnas on hundid kenasti signinud ja lammaste murdmine on muutunud lausa igapäevaseks. Loomulikult see lambakasvatajatele ei meeldi ja nad üritavad kiskjaid hävitada nii püsside ja püünistega kui ka muid kolledaid vahendeid kasutades.

Jutud olukorrast jõuavad ka linna teadlaste kõrvu, kes saavad oma spetsialisti mõnda humaansemat lahendust pakkuma. Vallamajas koosolekul selgitab noor teadlane talumeestele: "Lugupeetud lambakasvatajad, meie plaan on selline, et püüame isased hundid kinni ja kastreerime nad. Hundikarjas siis enam juurdekasvu

ei tule ja nii saabki asi kontrolli alla."

Saalis on rahvas vaikne ja seedib ettepanekut. Viimaks tõuseb tagumisest reast üks vanem talumees: "Noormees, te olete meie murest natukene valesti aru saanud. Hundid nimelt mitte ei karga meie lambaid, vaid söövad neid."

www.jkkeskus.ee
keskus@jkkeskus.ee

Jõudluskontrolli Keskus
Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094
Tel 738 7700
Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7746
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 51006 Tartu	
Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Maire Tamm	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 5332 4204	1. ja 3. K 12.00-16.00
Ida-Virumaa	Ludmilla Aan	Viru 5a II korrus, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00
Järvamaa	Saive Kase	Pärnu 58 II korrus, Paide	tel 385 0286	gsm 524 0147	K 9.30-13.30
Lääne-Virumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Piira, Lääne-Viru mk	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Jaani 10 II korrus, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Maire Põhjala	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7886	E 9.30-15.30
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Maire Tamm	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 5332 4204	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17-202, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4-317, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11 II korrus, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00

Hea klient!

Käesolevas numbris on teiste lugude hulgas võimalik lugeda kahest teemast: andmevahetusest ning jõudluskontrolli süsteemi kvaliteedist. Andmevahetusega seotud teemadest on JKK Sõnumites varemgi kirjutatud, kuid selles piimaveisekasvatavate Sõnumites on väike ülevaade kümne aasta jooksul toimunud. Uudiste osas on juttu Rumisoft tarkvarast, sest elektrooniliste kõrvamärkide kasutuselevõtuga on suurenenud vajadus ka kiirema ja lihtsama andmevahetuse järgi.

Kui eelmises numbris kirjutasime uudisest, et JKK väliteenistuse osakonna juhataja Aire Pentjärv kontrollib väliseksperdina Soome jõudluskontrolli süsteemi, siis nüüdseks on Jõudluskontrolli Keskus ka ise jõudnud kvaliteedisertifikaadi uuendamise taotlemiseni.

Piimaveisekasvatavad saavad oma lehe siseküljelt lühiülevaate piimalabori kvaliteedisüsteemist, mis loodetavasti nii mõnelegi küsimusele vastuse aitab leida.

Loodan, et ka seakasvatavad leiavad seekordsest numbrist huvitavat lugemist ja kasulikke näpunäiteid, sest põrsaste juurdekasvu suurendamine on ju kõigi seakasvatavate eesmärk.

Soovin kõigile head lugemist!

Kaivo Ilves

Jõudluskontrolli Keskuse direktor

Uudised

Datamarsi kõrvamärgid

Alates augustist pakub Jõudluskontrolli Keskus kahe erineva tootja kõrvamärke. Kõrvamärkide ostja saab valida Allflexi ja Datamarsi kõrvamärkide vahel. Datamarsi tootevalikust pakume plastkõrvamärke veiste, lammaste ja kitsede märgistamiseks ning veiste ja lammaste märgistamiseks kõrvamärgikomplekte, milles üks märk on elektrooniline (EID). Võimalik on osta ka Datamarsi märgistamistange. Kõrvamärkide ja tangide hinnad on JKK kodulehel avaldatud hinnakirjas. Esimene kõrvamärgipartii valmistas meile ka halva üllatuse, kuna ilmnes, et saabunud EID-märkide kodeeringus oli viga. Viga oli põhjustatud asjaolust, et Eestis on erinevalt paljudest teistest riikidest kõrvamärgil olev kontrollnumber (viimane number kõrvamärgil) registreerimisnumbri osa. Vea ilmnemisel peatasime ajutiselt EID-märkide müügi, kuni Datamars asendas probleemsed kõrvamärgid tasuta.

Vabandame kõigi loomapidajate ees, kelle karjades see probleem segadust tekitas! Praeguseks on kõrvamärgid asendatud tehniliselt korrektsetega ja JKK pakub kogu eelnimetatud kõrvamärgivalikut.

Eestikeelne EID-märkide lugeja varsti

Eelmise aasta kevadest on Jõudluskontrolli Keskusest võimalik osta EID-kõrvamärkide lugejat GES3S (tootja Datamars). Lisaks elektrooniliste kõrvamärkide lugemise funktsioonile võimaldab see registreerida ja JKKle edastada ka mõningaid piimaveiste sündmusi (tiinuse kontroll, väljaminek, kinnijätt, kaalumine ja paaritus). Kui täna on lugejaga kaasasolev tarkvara (Rumisoft) meie loomapidajate jaoks võõrkeelne ning seetõttu on lugeja kasutamine pisut keerulisem, siis JKK ja Datamarsi koostöös saab see lähiajal tõlgitud ka eesti keelde. Seega ei tohiks lähitulevikus vähene inglise keele oskus meie loomapidajatele enam takistuseks olla. Tulevikus loodab JKK nimetatud lugeja kasutamisevõimalusi veelgi suurendada, pakkudes seda ka lihavesi- ning lammaste sündmuste kogumiseks

ning edastamiseks. GES3S tuleb toime erinevate tootjate EID-märkidega.

Piimaveise teenuste kvaliteedi tõendamine

JKK on taas uuendamas oma ICARi kvaliteedisertifikaati. Esimest korda saime sertifikaadi 2006. aastal, kui meie jõudluskontrolli toimimist kontrollisid ICARi juhataja liikmed Andrea Rosati Itaaliast ning Frank Armitage Inglismaalt. Esmakordsel taotlemisel külastasime ka kolme farmi – Haage Agro OÜ, Põlva Agro OÜ ja Soone Farm OÜ. Kuna sertifikaat on kehtiv kolm aastat, siis 2009. aastal pidime oma sertifikaati uuendama, kuid reeglite kohaselt on audiitori külastus kohustuslik iga kuue aasta järel, mistõttu 2009. aastal saime sertifikaadi ilma kontrollvisiidita.

Kvaliteedisertifikaat antakse jõudluskontrolli organisatsioonile lähtuvalt loomaliigist ning organisatsiooni poolt pakutavatest teenustest. JKK taotleb kvaliteedisertifikaati piimaveiste märgistamisele, jõudluskontrolli tegemisele (see hõlmab ka piimalabori ja andmetöötluse tegevust) ning piimaveiste geneetilisele hindamisele.

Seekordsel sertifikaadi taotlemisel on meil oodata taas ühe või mitme audiitori visiiti, mis ilmselt jääb talveperioodi, ja eeldatavalt otsustatakse meie sertifikaadi uuendamine juba 2013. aasta kevadel.

JKK töötajad SEB Tallinna Maratonil

JKK inimesed on aeg-ajalt pannud end proovile ning käinud SEB Tallinna Maratonil jooksma-kõndimas. Sel sügisel osalesime kuuendat korda 10 km distantsil.

18st osavõtnud JKK töötajast sai parima aja (56:15) Mart Uba, kes oma vanuseklassis oli 20. Väleduselt teine oli Oles Hagel laborist, kes oma vanuseklassis sai 30. koha. Naistest oli kiireim Tartu- ja Jõgevamaa zootehnik Merle Lillik, kes jäi 116. kohale oma eagrupid. SEB Tallinna Maratoni 10 km distantsile startis üle 8000 jooksja ja 6700 käija-kepikeondija.

Milliseid mastiiditekitajaid esineb piimaproovides

Alates aprillikuust 2010 pakub Jõudluskontrolli Keskus piimatootjatele teenust Mastiit 12, mis võimaldab piimaproovist määrata 11 enamlevinud mastiiditekitajat ja kindlaks teha, kas piimas leiduvad stafülokokid on penitsilliiniresistentsed või mitte (beetalaktamaasgeeni esinemise põhjal). Teenuse kasutuselevõtu üheks põhjuseks oli vajadus tõhusamalt tegeleda mastiiditõrjega ja seeläbi parandada piima kvaliteeti ja karja tervist. Piima keskmine SRA on JKK andmetel püsinud aastaid enam-vähem samal tasemel – ca 400 000/ml. See on aga märksa kõrgem kui Põhjamaades ja paljudes teistes Euroopa riikides.

Mastiit 12 proove on JKKsse saatnud 204 loomapidajat, proovide arv kokku on veidi üle 4000. 74% proovidest on võetud lehma üldpiimast, 16% tankipiimast ja 10% udaraveerandist.

1–20 lehмага karjadest on teenust kasutanud 35 karja (9% samasse suurusgruppi kuuluvatest karjadest). 21–100 lehмага karjadest on proove saatnud 73 (26%) ja üle 100 lehмага karjadest 126 karja (62% suurtest karjadest).

Uuritud piimaproovides on esinenud kõiki määratavaid haigustekitajaid – kõige enam koagulaasnegatiivseid stafülokokke (*Staph. spp*) ja kõige vähem *Serratia marcescens*-i.

Tankipiimast tehti 638 proovi. Nakkuslikke haigustekitajaid leiti neis proovides järgmiselt: 81% proovides leidis *C. bovis*-t (mida peetakse kõrge nakkusohu indikaatoriks), 70% proovides esines *Str. dysgalactiae*-d (nisa- ja udaranaha vigastustel olevad bakterid, mis lüpsitoimingute käigus edasi levivad), 40% proovides rasketitõrjutavat *Staph. aureus*-t ja 11% proovides *Str. agalactiae*-d (kõige enam piimakvaliteeti halvendav haigustekitaja). Sealjuures oli *Staph. aureus*-e esinemine suurem väiksemate karjade piimaproovides ja *Str. agalactiae*-d esines rohkem suurte karjade (üle 100 lehma) piimaproovides. Koagulaasnegatiivseid streptokokke oli 68% tankiproovides. Penitsilliiniresistentsust leiti 76% proovides, kusjuures väikeste karjade kõik 9 tankiproovi näitasid beetalaktamaasgeeni olemasolu.

Keskondlikest bakteritest leidis piimaproovides kõige enam enterokokke (69% proovides), mis viitab eelkõige puudulikule hügieenile. Paljudes proovides esines ka *A. pyogenes*-t (65%) ja *Str. uberis*-t (49%).

Lehma üldpiimast tehtud analüüside (2961 proovi) tulemusel oli nakkuslikest haigustekitajatest kõige enam taas *C. bovis*-t (67% proovides), *Str. dysgalactiae*-d esines 45%, *Staph. aureus*-t 32% ja *Str. agalactiae*-d 11% proovides. Koagulaasnegatiivseid stafülokokke leiti 91% proovides ja keskkondlikest bakteritest oli taas kõige enam enterokokke (77% proovides), mis võisid piimaproovi sattuda halvasti puhastatud nisadelt.

Udaraveerandist võetud piimaproove saadeti analüüsiks 406. Veerandiproovidest leiti kõige enam *Staph. spp*-d (59%), *Str. uberis*-t (26%), *C. bovis*-t (26%) ja *E. coli*-t (25,1%). Analüüsitulemused näitavad, et veerandiproovide võtmisel on hügieenireeglitest paremini kinni peetud – enterokokke leidis vaid 24% proovides. Enamasti on veerandiproovide haigustekitajate nimekirja proovi kohta palju lühem kui lehma üldpiimaproovidel ja see võimaldab selgemini tuvastada mastiidi tegeliku põhjustaja.

Oluline on teada saada, millised mastiiditekitajad piimas esinevad, kuid veelgi olulisem on see, kas ja mida võetakse ette, kui proovide tulemused käes on.

Vaatlesime kümne kõige rohkem proove teinud karja tulemusi.

Võrreldes teenuse Mastiit 12 juurutamisele eelneva, 2009. aasta keskmist SRAd ja 2012. aasta 8 kuu keskmist SRAd nendes karjades, näeme, et kuues karjas on piima SRA vähenenud. Kahes karjas on SRA paranenud isegi rohkem kui 100 000 võrra. Ühes karjas on säilitatud varasem suhteliselt hea tase (SRA 200–300 tuhat) ja kolmes karjas ei ole paranemist toimunud. Tähelepanuväärne on ka see, et enamuses järjepidevalt Mastiit 12 proove tegevates karjades on SRA tase Eesti keskmisest märksa parem. Seega tegeletakse nendes karjades mastiiditõrjega teadlikult ja järjekindlalt.

Jõudluskontrolli Keskus on omalt poolt panustanud Vissukese loomatervise valdkonna arendamisse. Suureks abiks on olnud loomapidajate asjalikud soovitusel ja ettepanekud. Vissukeses olevad ekraanivaated ja trükised “Probleemsed lehmad” ja “Somaatilised rakud” (loomaa tase), “Saamata piim” (karja SRA tase), “Koondaruanne” (viimase viie kuu SRA näitajad) ja Mastiit 12 tulemusi kajastavad vaated lihtsustavad ning aitavad kliendil tegeleda mastiidiprobleemiga

- järjepidevalt (nt kontrollitakse karjas kõiki loomi, kelle SRA tase üle 400 000/ml);
- teadlikult (määrates karjas esinevad udarapõletikke põhjustavad haigustekitajad);
- majanduslikult (otsused, kas looma ravida või karjast välja viia);
- ennetavalt (regulaarne haigustekitajate määramine tankiproovides, karja ja konkreetsete loomade SRA taseme igakuine jälgimine).

Aire Pentjärv
väliteenistuse juhataja
Merle Lillik
piirkondlik zootehnik

Foorum ja kalender Vissukeses

Foorum ja Kalender on Vissukeses olnud üleval juba mõnda aega, kuid suurt kasutamist ei ole need Vissukese kasutajate poolt leidnud. Nende ülesleidmise ja käivitamise taha ei tohiks asi jääda, sest Vissukese päises viidatakse neile vastavate ikoonidega ja . Ju siis on nende rakenduste otstarve jäänud ebaselgeks.

Foorumi eesmärgiks on panna kasutajaid omavahel suhtlema Vissukese teemadel. Kui on täiendus-, parandusettepanekuid, oled leidnud Vissukeses midagi kiidu- või laiduväärset – anna ka teistele teada! Koos mõeldes saab Vissukest paremini arendada! Vissukese foorum põhineb miniBB® (vt www.minibb.com) tarkvaral, milles iga Vissukese kasutaja on teinud samaaegselt ka foorumi registreeritud kasutajaks.

Kalender on Vissukeses **interaktiivne**, s.t et lisaks 9 kuu kalendri kuvamisele on võimalik teha kalendrisse sissekandeid, mille peatsest saabumisest siis Vissuke avalehel sobival ajal teada annab. Omalt poolt paneb JKK kalendrisse, nagu ehk olete juba märganud, teate piimaproovide kogumise päeva kohta. Sissekande tegemiseks tuleb klõpsata vaid sobivale kalendripäevale ja sisestada tekst. Kalendrisse saab korruga teha ühe või mitu (kuni 12) sissekannet. Kui valikud Intervall ja Kordusi on tegemata, siis tehakse sissekanne vaikimisi vaid etteantud kuupäeval. Kui aga soovite sissekannet perioodiliselt korrata, peate samaaegselt täiendavalt tegema valikud Intervall (ajavahemik sissekannete vahel) ja Kordusi (mitu sissekannet kalendrisse tehakse). Sissekandeid sisaldavad kalendripäevad

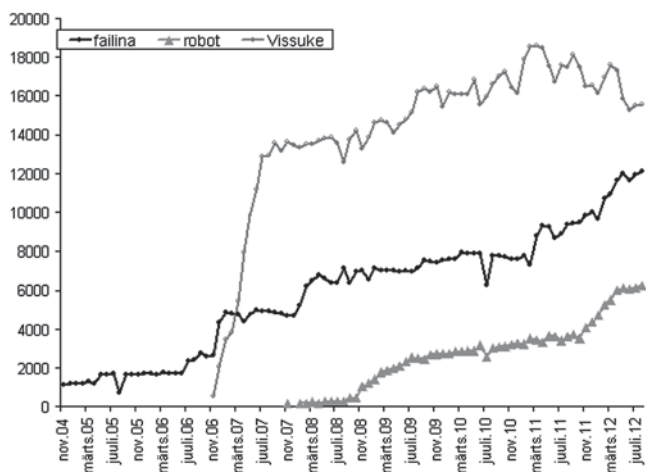
eristuvad kalendris kollase taustaga ja kuupäevale lisaks näidatakse lahtis ka päeva sissekannete arvu. Jäi asi segaseks? Julgelt katsetama! Kui midagi läheb valesti, siis saab sissekannet nii muuta kui ka ära kustutada.

Kalle Pedastsaar
direktori asetäitja IT alal

Kümme aastat kontroll-lüpsi andmete elektroonilist edastust

Tänavu detsembris möödub kümme aastat sellest ajast, kui omanikud said võimaluse ise sisestada elektrooniliselt kontroll-lüpsi andmeid. Uutesse suurfarmidesse paigaldati automatiseeritud lüpsiplatsid, kus platsi arvutustehnika võimaldas identifitseerida lüpsil käinud lehma ja salvestada temalt lüpsitud piimakoguse. Sellega avanes võimalus, et loomapidaja sai edastada proovipäeva lüpsitulemused koos proovikasti ja proovi numbriga elektrooniliselt Jõudluskontrolli Keskusesse ja jäi ära tulemuste ümberkirjutamine laudalehtedele. Esimesena kasutas sarnast võimalust 2002. a detsembris Põlva POÜ ja seejärel alates 2003. a oktoobrist Võhmata PM AS. Praegu on selliseid proovilüpsi tulemuste sisestajaid 24.

Alates 2006. a novembrikuust loodi klientidele võimalus sisestada Vissukese kaudu muude sündmuste kõrval ka kontroll-lüpsi andmeid. Selle võimaluse esimesteks kasutajateks olid Haage Suurtalu Tartumaalt, Viola Piim OÜ, Kaarli Farm OÜ ning Küti Mõis OÜ Lääne-Virumaalt. Nimetatud sisestamismoodus saavutas kiiresti populaarsuse, peagi oli sisestajaid mitukümmend ja 2010. a jaanuaris juba üle 100. Veebruaris-aprillis 2011. a sisestati Vissukese kaudu üle 18 500 kontroll-lüpsi kuus, nüüdseks on see arv hakanud langema, sest paljud on üle läinud mugavama, failiga andmete saatmise peale. Aastal 2006 toodi Eestisse esimene lüpsirobot, mille muretses endale AS Pakar Harjumaalt. Robotlüpsi andmete saatmine Jõudluskontrolli Keskusesse on võimalik ainult kohapealsest arvutist mahalaaditud faili laadimisega meie andmebaasi. Viimastel kuudel on robotlüpsi andmeid meile saatnud 36 omanikku. Selle aasta augustis sisestati failiga 24 karja 12 100 kontroll-lüpsi (KL), robotlüpsidena 6074 KLi ja Vissukese kaudu 102 karja 15 571 KLi. Kuidas andmete saatmise viisid on ajavahemikus nov. 2004–aug. 2012 muutunud, on näha alloleval graafikul.

Inno Maasikas
jõudluskontrolli andmetöötlusosakonna juhataja

Kvaliteedisüsteemi korraldus laboris

JKK piimaanalüüside laboratoorium juhindub standardist EVS EN ISO/IEC 17025 “Katse- ja kalibreerimislaborite kompetentsuse üldnõuded” ning lähtub Eesti Vabariigis kehtivatest õigusaktidest ja Eesti Standardikeskuses tunnustatud standarditest. Klientide rahulolu laboratooriumi pakutava teenusega on meile tähtis. Selle saavutamist toetab laboris väljatöötatud kvaliteedijuhtimissüsteem, mis on kirjeldatud kvaliteedikäsiraamatus. Kvaliteedikäsiraamat hõlmab kõiki laboratooriumis tehtavaid töid: piimaproovide kogumist ja transporti, proovide analüüsimist ja analüüsitulemuste väljastamist. Iga tööloogi kohta on koostatud tööjuhendid, mis asuvad töökohtadel ja mida järgitakse tööde teostamisel. Automaatsed analüsaatorid on kalibreeritud nõuetekohaselt ja nende tööd kontrollitakse igapäevaselt kontrollpiimadega, mille tulemused on saadud referentsmeetodeid kasutades. Kord nädalas kalibreeritakse somaatiliste rakkude arvu määrajat (Fossomatic) Kieli standardpiimadega.

Üks kord aastas võtab laboratoorium osa rahvusvahelistest ringtestidest CECALAIT ja ICAR rasva-, valgu-, laktoosi- ja karbamiidisisalduse ning külmumistäpi ja somaatiliste rakkude arvu määramisel. Igal neljandal nädalal osaleme rahvusvahelises bakteriloendurite ringtestis, mida korraldab Milk/Dairy Institute Dr Hüfner. Ringtestide tulemused on läbi aegade olnud väga head. Peale selle teeb laboratoorium võrdluskatseid ka Veterinaar- ja Toidulaboratooriumi ning Terviseameti Tartu laboriga.

Siseauditite käigus kontrollitakse labori kõiki tööloike ning kord aastas toimival juhtkonna ülevaatusel hinnatakse labori kvaliteedijuhtimissüsteemi toimivust ja seatakse edaspidised eesmärgid. Oleme alati avatud klientidele, kes soovivad viibida oma proovide analüüsimise juures või teha ettepanekuid meie töö paremaks muutmiseks.

Proovitulemuste kvaliteet sõltub suurel osal ka proovivõtmisest. Piimaproovide kvaliteetseks ja kiireks analüüsimiseks on esmatähtis, et piimaproov oleks värske ja visuaalselt puhas, s.t puuduvad silmaga nähtavad mehaanilise mustuse osakesed. Jõudluskontrolli proovide puhul on väga oluline, et konservaine jaguneks piimaproovis ühtlaselt. Selleks tuleb pärast konservaine tableti lahustumist piimaproovis (umbes 20–30 minuti möödudes) pöörata piimaproovipudelit 2–3 korda ümber. Konservainega piimaproov peab olema ühtlaselt roosa värvusega ja koguseliselt küllaldane (~ 40 ml), et vajadusel saaks teha kordusanalüüsi. Puhastel ja eeskirjade järgi võetud jõudluskontrolli piimaproovidel on määrav osa piimaproovide õigeaegsel ja kvaliteetsel analüüsimisel.

Aime Lokk
analüüside laboratooriumi projektijuht-konsultant

Tähelepanu

JKK teenus Mastiit 12 annab loomapidajale võimaluse **kontrollida ostetavaid loomi** ja nii vältida haigustekitajate toomist oma karja. Samuti saab kontrollida neid lehmi, kelle piimaproovidest ei saanud somaatiliste rakkude arvu siiani JKK laboris määrata piima kvaliteedi tõttu (tükiid piimas, ebanormaalse konsistentsiga piim jne).

Rohkem informatsiooni teenuse ja selle kohta, kuidas proove saata, leiate meie kodulehelt www.jkkkeskus.ee → Piimaveised → Lisateenused → Mastiit 12.

Maakarja Viss

Alates 2003. aastast on ürituse „Tartu sügisnäitus & Tõuloom“ raames valitud eesti maatõugu kauneim lehm ehk Maakarja Viss ja reservviss. 1. septembril 2012 toimunud konkursil Tõuloom 2012 osales eesti maatõugu Vissi valimisel kuus loomapidajat seitsme lehmaga.

Maakarja Vissiks pärjati Lea Puuri lehm Pipi Õunapuu talust Viljandimaalt, kes pälvis esmakordselt Vissi-tiitli 2010. a.

Reservvissi tiitel läks Tartumaale, Hillar Loodi Loodimäe talu lehmale Ummi. JKK autasustas reservvissi.

Viis aastat elektroonilisi kõrvamärke Eestis

Viis aastat tagasi, 2007. aastal, võeti Eestis kasutusele esimesed elektroonilised kõrvamärgid (EID-märgid). Uudsed kõrvamärgid võeti kasutusele ASi Tartu Agro, DeLaval OÜ ja JKK koostöös ning esmast praktilist kasutust leidsid kõrvamärgid identifitseerimisvahendina lüpsiplatsil ASi Tartu Agro Vorbuse farmis. Tavapärasele plastkõrvamärgipaarile täiendavalt kõrva löödud EID-märk võimaldas kaelaskantavad respondrid asendada märksa väiksemate ja odavamate identifitseerimisvahendite vastu.

Esimesed vasikad said kohe sünnijärgselt kõrvamärgid, millest üks oli elektrooniline ja teine plastrühm, Eesti Maaülikooli Märja katsefarmis 2008. aastal. Samal aastal müüs JKK esimesed lammaste EID-märgid ASi Saaremaa Ökoküla lammaste märgistamiseks. Seakasvatajad ostsid JKKst esimesed elektroonilised kõrvamärgid 2012. aasta alguses.

Kaasaegse tehnoloogia üha laialdasem kasutamine farmides on avardanud EID-märkide kasutusvõimalusi igapäevatoös. Seda näitab ka üha suurenev EID-märkide kasutajate arv. Viie aasta jooksul on

EID-kõrvamärgi saanud üle 22 000 piima- ja lihaveise, ligi 12 000 lammast ja 14 kitse.

Muhedat

Ettevaatust! Me elame ohtlikus maailmas. Asjad, mis meid ümbritsevad, on küll vajalikud, kuid sageli võivad meile põhjustada valu ja kannatusi. Seepärast on väga oluline lugeda läbi need hüüamärgiga hoiatused, mis aitavad meil hoiduda halvimast. Kõik need hoiatused on kunagi kuskil reaalselt kirjas olnud.

Hoiatus lapsekärul: Enne kokkuvoltimist võtke laps kärust välja!

Hoiatav kiri välgumihklil: Mitte kasutada näo läheduses!

Veel üks kiri välgumihklil: Leek võib põhjustada tulekahju!

Hoiatus mootorsael: Ärge peatage ketti käega!

Kiri elektriküünaldel: Kasutamiseks ainult sise- või välitingimustes!

Hoiatus digitaalsel termomeetril: Pärast rektaalset kasutamist mitte kasutada oraalset!

Hoiatus juukseföönil: Magades mitte kasutada!

Hoiatus landil: Ära pane toodet suhu!

Kiri soolatud maapähklite purgil: Võib sisaldada pähkleid!

Hoiatus kööginoal: Hoidke nuga lastest eemal!

Hoiatus elektripuuril: Toode ei ole ette nähtud hammaste puurimiseks!

Hoiatus köögikombainil: Mitte kasutada muul otstarbel!

Alati pole vaja hoiatada, võib hoopis kasutamist õpetada. Kui muu enam ei aita, siis peaksite lugema instruktsiooni.

Õpetus seebikarbil: Tehke seep veega märjaks, hõõruge korralikult, peske nahk, loputage ja kuivatage hoolikalt!

Õpetus tulekustutil: Kandke tulejuurde!

Instruktsioon torude ummistuste eemaldaja pudelil: Kui te ei saa tekstist aru või ei oska lugeda kõiki õpetusi ja hoiatusi, siis ärge toodet kasutage!

Enamus neist pärlitest pärineb küll laiaist maailmast, kuid sarnaseid asjatundlikke näpunäiteid leiab ilmselt ka kohalikus kaubanduses pakutavatel toodetel. Turvalist oktoobrit kõigile!

Jõudluskontrolli Keskus
Estonian Animal Recording Centre

Kreutzwaldi 48A, Tartu 50094

Tel 738 7700

Faks 738 7702

Piimaveiste jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7738
Sigade jõudluskontrolli alane nõustamine	738 7765
Kõrvamärkide müük	738 7762
Järvamaa klienditeenindaja	738 7751
Hiiu-, Ida-Viru-, Jõgeva-, Valga- ja Võrumaa klienditeenindaja	738 7752
Lääne-, Põlva-, Rapla- ja Tartumaa klienditeenindaja	738 7753
Lääne-Viru ja Pärnumaa klienditeenindaja	738 7754
Harju-, Saare- ja Viljandimaa klienditeenindaja	738 7759
Põlvnemisandmed (veised)	738 7756
Geneetiline hindamine (veised)	738 7731
Geneetiline hindamine (sead)	738 7746
Raamatupidamine	738 7704

Labor

Kreutzwaldi 46, 51006 Tartu	
Tel	738 7726
Faks	738 7724
Piimameetrite testimine	738 7722
Piimaproovide vastuvõtt	738 7721
Piimaringid	738 7726

Maakondade zootehnikud

Harjumaa	Maire Põhjala	Tuleviku 3, Laagri, Harju mk	tel 679 6419	gsm 516 7886	K 9.00-16.00
Hiiumaa	Maire Tamm	Mäe 2, Käina	tel 463 1147	gsm 5332 4204	1. ja 3. K 12.00-16.00
Ida-Virumaa	Ludmilla Aan	Viru 5a II korrus, Jõhvi		gsm 516 7816	2. ja 4. T 10.00-14.00
Jõgevamaa	Merle Lillik	Ravila 10, Jõgeva	tel 776 0048	gsm 516 7868	E 9.00-15.00
Järvamaa	Saive Kase	Pärnu 58 II korrus, Paide	tel 385 0286	gsm 524 0147	K 9.30-13.30
Lääne-Virumaa	Ludmilla Aan	Neffi 2, Piira, Lääne-Viru mk	tel 322 7018	gsm 516 7816	E 9.00-14.00
Läänemaa	Maila Kirs	Jaani 10 II korrus, Haapsalu	tel 473 3007	gsm 509 4675	K 9.00-15.00
Põlvamaa	Evi Prins	Puuri tee 1, Põlva	tel 799 3007	gsm 520 6231	K 10.00-13.00
Pärnumaa	Maire Põhjala	Haapsalu mnt. 86, Pärnu	tel 443 3120	gsm 516 7886	E 9.30-15.30
Raplamaa	Maila Kirs	Kuusiku tee 6, Rapla	tel 485 5673	gsm 509 4675	E 9.00-15.00
Saaremaa	Maire Tamm	Kohtu 10, Kuressaare	tel 453 1352	gsm 5332 4204	E 9.00-15.00
Tartumaa	Merle Lillik	Kreutzwaldi 48A-215, Tartu	tel 738 7739	gsm 516 7868	1. ja 3. T 8.00-15.00
Valgamaa	Evi Prins	Aia 17-202, Valga		gsm 520 6231	2. ja 4. E 10.00-13.00
Viljandimaa	Saive Kase	Vabaduse plats 4-317, Viljandi	tel 433 3713	gsm 524 0147	T 9.00-14.00
Võrumaa	Evi Prins	Liiva 11 II korrus, Võru	tel 782 1253	gsm 520 6231	T 10.00-13.00